

A DÉLSZLÁV KÉRDÉS

Előszó (2005-ben)

1950-52-ben Sisa István szerkesztésében, Kassai Istvan álnév alatt évente háromszor jelent meg a németországi magyar menekültek részére egy dokumentumokat tartalmazó kiadvány. ebben jelent meg egy osztrák tiszt alábbi írása, magyar fordításban.

Az ismertetett könyv szerzője egy horvát történész volt, akit a szerbek utána meggyilkoltak. A közel 800 oldalas könyvben a szerző részletesen taglalja a szerb nacionalizmus és az ortodox vallás kölcsönhatásait. A könyv alaptémájának igazát a történelem ismételt bizonyította. Az ortodox vallás lényege nem a tulvilági üdvözülésre való előkészítés, hanem az állam érdekeinek és az államhatalomnak növelése. Az egyén üdvözülése az állam hatalmának kiterjesztésétől függ, és az erkölcs ennek a céljának alárendelve. Ezért mikor a szerbek-ortodox vallásuk más vallásokkal állnak szembe, őket nem kötik az általános erkölcsi normák, és így a többi vallások hívei, akiket erkölcsi normák kötnek, dr. Pilar szerint eleve hátrányban vannak a szerbekkel szemben. Más vallások hívei az ortodox államban mindig másodrangú állampolgárok. Ez a lényege a cezaro-papismusnak, mikor az állam feje egyben a legfőbb vallási méltóság és hatalom is.

Südland teóriája félelemkeltő: ahova az ortodox vallás beteszi a lábát, ott a többi vallás halálra van ítélve. Ennek a ténynek figyelmen kívül hagyása a világ tragédiáját okozhatja. Sajnos, a katolikus egyházat még XXIII János alatt, a II. Vatikáni Zsinat előtt megfertőzte ez a baktérium, mikor alkut kötöttek a moszkvai Patriarkával, és ha az Európai Unióba bekerülnek, mident megtesznek, hogy a hatalmat ott is magukhoz ragadják.

Még a 19. század végén az orosz misztikus konvert, Vladimir Solovjev ovtá a kereszténységet az ortodoxia veszélyétől az Oroszország és az egyetemes egyház c. könyvében, Magyarországon pedig Zsolnay Imre történész ismerte fel ezt a veszélyt és figyelmeztetett a Bizánci birodalomtól a bolsevizmusig c. könyvében (1993). A jelen előszó szerzője pedig doktori disszertációjában dokumentálta, hogy az 1956-os Magyar forradalomban a nyugati civilizációja magyar nemzet az elviselhetetlen ortodox orosz elnyomás ígait próbálta lerázni.

Az alábbi 1951-ben közölt bevezető és könyvszemle 2004-ben került újra napszínpadra. A ma is nagyon időszerű dokumentum jellegű írás magáért beszél.

Dr. BALOGH SÁNDOR

Szomszédaink a mérlegen. *

BEVEZETŐ

A Monarchia épülete roskadozóban volt már a Balkánon kigyújtott tűz következtében, midőn 1918-ban, elkésett vészkiáltásként egy könyv* jelent meg Bécsben. E könyv 20 évi fáradhatatlan történelemkutatás gyümölcseként született meg s feladatául azt tűzte ki, hogy bevilágítson abba a sötét balkáni milieu-be, ahol Byzánc megszállottjai hallatlan tervszerűséggel évtizedeken, sőt évszázadokon át dolgoztak azon, hogy az egészsédláv világot hatalmukba kerítsék.

E hatalmi birkozásban Szerbia és a szerbség főszerepet játszott. –Fentemlített könyv e szerepnek inditurogait, titkos részleteit, byzantinikus jellemvonásait világította meg a történelem tükrében olyan szakszerűen és oly lenyűgöző erővel, mint semilyen más mű annakelőtte.-

E nagyszabású történelmi mű a rövidesen bekövetkezett összeomlás következtében mindazonáltal már nem kerülhetett nagyközönség kezébe.-A Bécsbe érkezett Entente Fegyverszüneti Bizottság ugyanis szerb közbelépésre elrendelte a könyv összes, árusítás alatt lévő példányainak elkobzását s papirzuzomalomba vetését. Később a szerb királyi követségek követtek el mindent, hogy az esetleg még fellelhető példányok a forgalomból eltűnjenek.- Az ily módon halálraítélt könyv sorsa az összeomlás követő idők zürzavarában nem is keltett különösebb feltűnést s a rávaló emlékezést gyorsan belepte a feledes pora.-

De nemcsak a könyvet ítélték halálra, hanem annak szerzőjét, egy horvátszármazású bécsi funkcionáriust, dr. Ivo Pilar-t is, aki művét a balkáni viszonyok ismeretében L.v. Sudland álneven jelentette meg.- A halálos ítéletet nem bíróság, hanem a balkáni bosszuszomj mondotta ki, a végrehajtás azonban több mint 10 évet váratott magára: ennyi ideig tartott ugyanis, míg fáradhatatlan üldözői felfedték a szerző igazi nevét és hollétét.- A kivégzés módja egyszerű volt és balkáni stílusnak megfelelő: Zágráb egyik mellékutcájába csalták s ott egy ház harmadik emeletéről kidobták az utcára, majd miután még volt benne élet, a g y o n v e r t é k.

A halott író halálraítélt művét meg akarjuk menteni – legalább részben – az enyészettől s úgy véljük ezzel hasznos szolgálatot teszünk mindazoknak, akiket a délszláv politikai eseményeken túl, azok lélektani rugói is érdekelnek.-Az események ugyanis változnak a népek életében, azok történelmi és lélektani motívumai azonban rendszerint ugyanazok maradnak. Ha ismerjük ezeket, könnyebben és biztosabban ítélni tudunk meg a jelen és jövő kilátásait.-Minden látszólagos idoszerűtlensége ellenére ezért tartjuk aktuálisnak S ü d l a n d manapság ritkaságszámba menő könyvének ismertetését.-

Egy K und K [királyi es császári, azaz Osztrák-Magyar] Hadsereg tisztje

[Az alábbi könyvszemle németből lefordítva jelent meg eredetileg 1951 tavaszán]

*Megjegyzés. Mind a könyv, mind a szerző valóban letezett. A Zágrábi Egyetem keretein belül van a szerzőről elnevezett "Ivo Pilar Társadalmtudományi Intezet," amely a Horvát Tudomány és Technológiai Minisztérium alatt működik. Lásd <http://www.iwm.at-access-team/cr.htm> Azonkívül egy Internet forrás szerint a könyvet kétszer is kiadták újra (L. V. Sudland, South-Slav Question. Display of Complete Question, Edition of Matica Hrvatska, Zagreb 1943, és L. V. Sudland, (Ivo Pilar). Južnoslovensko pitanje, Hrvatska demokratska zajednica. Podružnica Varaždin, 1990).

Több információ található az Interneten Ivo Pilar vagy L. von Sudland alatt.

Könyvszemle.

L.v. S ü d l a n d: "DIE SÜDLANDISCHE FRAGE."

(Wien, 1918 Manz-Verlag 796 old.)

Südland könyve a szerb kérdés alaposabb megvilágítása érdekében felöleli az egész délszláv problémát. Mint a szerző bevezetőjében írja, gyermekkorától alkalma volt megfordulni a Balkán összes országaiban, megismerni az ott élő népeket, nyelvüket, szokásait s lassanként valóságos szenvedélyévé vált a délszláv történelem kutatása. Az a vágy ösztönözte, hogy megtalálja ama láthatatlan, érthetetlen és leküzdhetetlen akadályok magyarázatát, melyek minduntalan felbukkannak azok előtt, akik hivatásuknál fogva megbékélést igyekeznek teremteni az ott lakó népek között. Hosszu éveken át tanulmányozta ezért a délszláv irodalmat, történelmet és politikát: brosurákat, újságkivágásokat gyűjtött, szociológiai és antropológiai studiumokba mélyedt, bejárta a Balkán régi, történelmi helyeit, hogy helyszíni kutatásokat végezhesse s emberekkel beszélhesse.-

"E sok fáradozás és részletismeretei ellenére – úgy mond -, az első évtizedben sehogyan sem akart sikerülni a délszláv fejlődésről való összkép kialakítása... Csak mikor a Balkán félsziget vallástörténelmébe mélyedtünk bele, midőn meghitt ismeretségbe kerültünk bizánci történelemmel és a bizánci szellemi élettel s rájöttünk Byzánc tartalmilag nehezen kifejezhető fogalmára, akkor esett le a hályog a szemünkrol és akkor láttuk meg az ép olyan borzasztó mint lebilincselő igazságot a maga teljes meztelenségében " írja S ü d l a n d.

Ennek az általa meglátott igazságnak a felderítése huzódik végig valóban S ü d l a n d könyvében, mely azt mutatja be, miként befolyásolta B y z á n c a szerbek történelmét. "E könyv egy megkínzott lélek kiáltása, - írja tovább eloszávában -, mely husz év óta egyre jobban eltűnni látta a Monarchia hatalmának alapjait Délen... Legyen ez a könyv "vox clamantis in deserto" (pusztában kiáltó szó), hogy a dolgok odalenn tovább nem mehetnek így, mert különben jóvátehetetlen veszteségek származnak az államra..."

A pusztában kiáltó szó megkésve hangzott el, de még így is, több mint három évtized távlatából is érdemes megszívlelni az író intelmeit. Természetesen egy könyvkivonat keretében csupán halvány képet tudunk nyújtani e nagyszabású murol elsősorban arra törekedvén, hogy adatok helyett annak történelemelemző részeit mutassuk be olvasóinknak.-

S ü d l a n d könyvének megírásához több mint 200 forrásmunkát használt fel. A mu az alábbi 10 fejezetre oszlik.

1. A balkánszlávok keletkezése.
2. A horvátok és államuk kialakulása.
3. A szerbek és államuk kialakulása.
4. Bosznia és a boszniai állam kialakulása.
5. Katholicizmus és orthodoxia.
6. Mi a délszláv kérdés magja?
7. A Monarchia és a délszlávok.
8. A horváth-szerb egységtörekvések.
9. A délszláv kérdés megoldása.
10. Forrásművek jegyzéke.

Szemlénken az aláhuzott fejezetekből hozunk kivonatokat.

Tájékozásul még meg kívánjuk jegyezni, hogy S ü d l a n d nem mutat különösebb rokonszenvet a magyarság iránt, azonban a magyarok politikai képességeit meglehetősen nagyra becsüli.- Külön ki kell emelnünk azt a feltétlen csodálatot és nagyraecsülest, mellyel a volt boszniai magyar kormányzó K á l l a y Benjámin személyéről ír, mint szerinte a szerb kérdés nemzetközi vonatkozásban is legnagyobb

szakértőjéről.- A 9.-ik fejezet javaslatot tartalmaz a délszláv kérdés megoldására. Eszerint Horvát-Szaonországból, Dalmáciából és Bosznia-Hercegovinából külön államot kellett volna képezni s az, a dualizmus fenntartása mellett, mintegy kondominiumi státust foglalt volna el a Monarchiával szemben.

V. Katholicizmus és orthodoxia.

(233-296 old.)

E fejezet első részeiben a szerző rámutat azokra a történelmi okokra, melyek a két egyház mai különállásához vezettek s meállapítja, hogy ennek elsősorban nem vallási, hanem politikai okai vannak.

Az első ilyen okot az egykori római és görög nép különböző hajlamaiban és fejlődésüket meghatározó eltérő feltételekben kell keresni. A sokrétű és gazdag tartalommal telített elzásiai befolyások következtében a görögök kulturális fejlettsége igen sokoldalú volt, de egyúttal megakadályozta a görög nép belső egységét s éppen azért a görög nép, mint hatalmi tényező sohasem volt irányadó. Rómára viszont nem hatott annyi kívülről jövő kulturbefolyás s éppen azért a rómaiak kulturája nem is volt sokoldalú, ezzel szemben Róma politikai fejlődése sokkal egységesebb és erőteljesebb módon alakult, ami alkalmassá tette az utóbbit a történelemben mindaddig soha nem ismert nagyszerű államképződmény fenntartására.

“Az erősebb Róma meghódította Hellaszt. Akkor keletkezett a gyűlölet és megvetés a rómaiak és a görögök között. A római megvetette a “graeculus mendax”-ot, a görög pedig a kulturátlan harcost és a kemény politikust, aki anélkül, hogy ezt hajlandó lett volna beismerni, nem tudott élni a görög kultúra nélkül”.

“Egy további igen jelentős oka a későbbi kettéválásnak abban a különbségben keresendő, mely a rómaiak és a görögök államhatalommal szemben felfogását jellemezte. A görögök államfelfogása megfelelt annak, amit az individuumnak az állam érdekében való teljes feláldozásaként jellemezhetünk. Csak ilyen felfogásból fakadhatott Platón államelmélete. A római állami felfogás ezzel szemben vallotta az egyéniségnek s az önrendelkezésnek megőrzését a törvényektől megszabott korlátokon belül”.

A görögség, a félgörög Nagy Sándor idejét leszámítva, csak akkor kezdett politikailag is számottevő tényező lenni, midőn elvesztette állami függetlenségét s tartósan római befolyás alá került s kíméllyithette a Nagy Sándor idején szerzett elonyöket. Midőn ezután a római világbirodalom 395-ben két részre esett szét, a keleti részben a görögség felülkerekedve lassanként kiszorította úgy nyelvben, mint öntudatban a római elemet. Ez az etnikailag győzedelmeskedő görögség azonban már nem volt egységes faj, hanem egy nyelvi, vallási és kulturális fogalomná vált, maga a nép az oszlopra állott. Nagyrészt ennek a kulturális és fajbeli elemnek keveredése erősítette meg annyira a Keletromai birodalmat, hogy 1000 esztendővel élte túl társát. Róma eleste után ez a birodalom, Byzánc az új vagy Kelet-Róma magát tekintette az egész római világbirodalom kizárólagos örökösének, jóllehet hiányoztak azok az anyagi és morális erők, melyek ezen óriási feladat megoldására alkalmassá tették volna ot. Hiányzott elsősorban egy erős nép, egy fajta, mely nélkül pedig történelmi csúcsteljesítmények nem képzelhetők el.

Róma azonban nem adta fel a harcot s a római arisztokrácia a germánok segítségével frissítette meg erejét nemcsak azért, hogy helyreállítsa a Nyugatromai birodalmat, hanem hogy elragadhassa a gyűlölt és megvetett görögöktől a római birodalomnak fényét. Ezért koronázta azután III. Leó 800 karácsonyán Nagy Károlyt az akkori Nyugat legerősebb politikai személyiségét római császárrá. Ez a cselekedet felkeltette a hatalomra éhes keletromaiaknak a pápaság elleni gyűlöletét “ez a politikai esemény vált és maradt mindaddig meg a bizánci birodalom fennállott, a két egyház elválásának és ellenségeskedésének legfőbb okává. - míg a dogmatikus kérdések inkább mellérendelt szerepet játszották a szakadásban.

Miután a schizma politikai okokból keletkezett s a két egyház harcának alapvető oka egy tradíciók által megszentelt jogcímen elérni akart világuralom, éppen azért igen kevés kilátás van arra, hogy a schizma meg fog szünni. – Bizánc azután az utolsó bizánci császár lányának III. Ivánnal történt házaságával átadta ezt a világuralmi örökséget Oroszországnak. Oroszország ezen örökség által, az orthodoxi césarpapizmus s a bizánci imperializmus által lett azzá, aminek most látjuk. “Számíthatunk arra valaha, hogy Oroszország bármilyen okból is fel fogja adni imperializmusát?” teszi fel a kérdést a szerző, majd felel is rá: “Nem, semmiesetre sem!, sot,” inkább e törekvések erősödésével és további kiterjesztésével kell számolnunk, annak minden következményével együtt.

+ + + + +

Bizáncban a kereszténység egyébként 324-ben lett államvallás, az alapító I Konsztantin rendeletére, aki azonban feltételül kikötötte, hogy az egyház fenntartás nélkül szolgálja az állami érdekeket és célokat. "Érthető, hogy a kereszténység, hogy kikerüljön egy üldözött állapotából elfogadta ezt a feltételt az azóta sem sikerült ebből a lekötöttségéből kiszabadítania magát jóllehet a történelem folyamán sokszor kétségbeesett kísérletet tett erre, - Kelet-Róma 1000 éves fennállása azonban megakadályozott minden tartós sikert ez irányban. Az állammal szembeni alárendeltségi viszony elfogadása által az előbbinek oly sok erőt kölcsönözött hogy az nemcsak minden vihar ellenére képes volt fenntartani magát, hanem alárendeltségi viszonyban tudta mindvégig tartani az egyházat is. A keleti egyház saját fegyverével mért vereséget önmagára."

Igy győzött azután az egyházzal szemben is az a görög felfogása, mely az egyén feláldozását vallja az államért, hiszen az állammal szemben maga az egyház sem volt más, mint egy nagyobb individuum. Az állam azután így forrt össze a történelem folyamán az egyházzal, mint "test és lélek". Theoretikusan a lélek, az egyház megtartotta elonyét, s csupán a gyakorlati életben vitte keresztül akaratát az állam. A fejlődést ezután az u.n. cezarpapizmus fejezte be, s hogy az állam és egyház, a test és lélek összeforrása milyen tökéletessé vált, mutatja az a törvény, melyet Leo Császár hozott elrendelvé "ha egy állami törvény célszerűbbnek bizonyul, mint egy Kanon, úgy az előbit kell alkalmazni, ugyanez áll azonban fordítva: ha egy egyházi rendelkezés mutatkozik hasznosabbnak akkor azt kell elonyben részesíteni. Ezzel el lett mosva minden különbség állam és egyház, császárság és papság között, s olyan állapot keletkezett mely mindmáig fennáll legtöbb ortodox államban".

A szerző ezután Bizánc alakulásával szembeállítja Róma fejlődését s a következő konklúzióra jut: Ha Bizánc és róma fejlődését egymásmellé állítjuk, úgy megfigyelhető, hogy a két hatalom, állam és egyház, sem ennél, sem annál nem fért meg egymással. Mindkét helyen éles küzdelemre került a sor azzal a különbséggel, hogy Bizáncban az állam tulszárnyalta az egyházat, míg Nyugaton az egyház nem volt képes ezt megtenni az állammal. További különbség, hogy Keleten a viszony stabilizálódott, mégpedig az egyház és állam mint lélek és test viszonyát szabályozó kánon által s habár veszélytelenebb kérdésekben harc is volt közöttük, egy rendezett symbiózis keletkezett. Egészen más volt viszony Rómánál, ahol az egyház igényeit nem tudta teljes mértékben keresztül vinni, ezekről azonban mindmáig nem is mondott le s épen ezért a Nyugaton az Egyház és állam közötti viszony még mindig kiegyensúlyozatlan és tisztázatlan s nem lehet tudni mikor kerül összetűzésekre a sor.

A két egyház különbözőségének állampolitikai következményeivel foglalkozó alfejezetben Súdland ezután a következő igen érdekes megállapításokat teszi.

"Az orthodox államban az egyház az állam egyik részét képezi, állását és fényét közvetlenül az államtól kapja. Az egyház vezető része közvetlenül érdekelt az állam ügyeiben miután a ketto szymbiózisban él, és ha az orthodox államnak rosszul megy, úgy nincs jó dolga az orthodox papságnak sem. Ennek az a következménye, hogy az orthodox papság fenntartás nélkül sikraszáll az orthodox államért, mégha azért pillanatnyilag vallási érdekeket is fel kell áldoznia: olyan jelenség ez, melyet a katolicizmusnál ilyen mértékben sohasem lehetett megfigyelni. Az állam sokra képes, azonban nem mindenre. Majdnem ugylátszik, hogy egyenesen szüksége van a vallásra. Az állam képes a tudatos lelkiélet befolyásolására, azonban nem az öntudatalattira. A Tudat küszöbén túl található területet csak a vallás, az egyház tudja uralni.

Igy tehát az az állam, mely korlátlanul rendelkezik az egyházzal, sokkal messzebbmenő befolyást tud gyakorolni alattvalóira, úgy jó, mint rossz értelemben. Az orthodox állam tehát alattvalóit sokkal inkább ki tudja zsákmányolni és sokkal rosszabbul kezelheti, mint egy katolikus állam: egyszerűen azért, mert egy forradalom az orthodox államban sokkal kevésbé valószínű, s mert ha kitör is egy ilyen, sokkal kevesebb kilátása van a sikerre. Alig volt még állam a világtörténelemben, mely polgárait úgy kizsákmányolta volna, mint Bizánc és erre csak azért merészkedett, mert egyháza által korlátlan befolyást tudott gyakorolni alattvalóira. Ugyanazok a viszonyok vannak ma Oroszországban, "jegyz meg Súdland, majd így folytatja.

"Ennek következtében az orthodox állam sokkal kitartóbb és szívósabb, sokkal több külső és belső viszontagságot képes kiállani, anélkül, hogy életereje megrendülne, mint a katolikus állam. A legtöbb történetírónak kiváltotta csodálatát Bizáncnak és a hallatlanul szíves életereje, mely lehetővé tette számára, hogy annyi csapás, hihetetlen belső morális, szociális és politikai zűlöttsége ellenére dacolhasson

ellenségeivel. Ugyanugy csodálatba ejtett bennünket Oroszországnak kohéziós ereje. Ami egyszer Oroszországhoz kerül, félreismerhetetlenül odatendál, hogy e kolosszussal egybeolvadjon.”

A szerző ezután rámutat az orthodox állam szinte hihetetlen regeneráló erejére s ezzel kapcsolatban többek között felhossa a szerb példát:

“Miként láttuk alaposan dolgozó ozmán rombolók maradéktalanul felosztatták a szerb államot és a szegényes, tudatlan parasztoknak meg volt a bátorságuk, hogy egy nagyhatalom ellen felkeljenek és egy csapásra teremtettek egy új államot. Nem hiába hívta ki csaknem csodával határos jelenség Középeurópa sok számottevő szellemének, egy Ranké-nek, egy Kállay-nak és másoknak csodálatát... A szerbek csak azért voltak képesek elsoként elérni felszabeditásukat és regenerálni államukat, mert nemzeti egyházuk által egy láthatatlan, de századokon keresztül szüntelenül működő hajtóerő biztatta őket államuk helyreállítására.”

Südland ezután Oroszországra utal s az alábbi valóságos profétikus szavakat írja megokolván Oroszországnak szüntelenül ismétlődő kísérletét Konstantinápoly, tehát a bizánci örökség megszerzésére “Miért tette ezt Oroszország, ily ritka állhatatossággal? Azért, hogy szláv nemzetek római birodalmát teremte meg és hogy ijeszto nagyságához megszerezze Európát is birtokául, Jaj Európának, ha az sikerül neki!”

Az orthodox állam nagyszerű regenerálóképességének okairól írva, az író megint eloveszi a test és lélek kánonilag lefektetett teóriáját. Eszerint az állam és az egyház viszonya akkor normális, ha az orthodox egyház, a lélek a testet az államot bírja lakóhelyéül. De vigyázzunk: az o r t h o d o x á l l a m o t! A vallási kizárólagosságnak szellemét félreértenők, ha elfogadnánk azt a tételt, hogy az anatóliai egyház valaha is méltónak találná egy katolikus, vagy muzulmán államot az orthodox lélek lakóhelyéül. Egy heterodox állam idoközönként hiányt áthidaló megoldás lehet ugyan, egy ilyen megoldást az anatóliai egyház sohasem fog véglegesnek tekinteni.

A szerző e tételének bizonyítására többek között idézi egy szerb tudós Prof. Cvijic művéből az alábbi sorokat: “A szerbek teljes erejükből és egész lényükkel képviselői az igazi nacionalizmusnak és a saját és délszláv függetlenségre irányuló törekvésnek, ez azonban csak nemzeti alapon lehetséges. Épen ezért semmiféle idegen hatóság nem fog találni loyális alattvalókra a szerb népben...”

Az azonban fordítva is áll ez a tétel: a másvallásúak egy orthodox államban tulajdonképpen sohasem számítanak teljes értékű polgároknak. Miként byzamban a görög nemzetiséghez, ugyaz orthodox államokban is a teljesjogosság az orthodoxiához van kötve. Ebből a viszonyból a következő következtetést lehet leszűrni: Miként az orthodox állam egy nemorthodox polgárát nem ismeri el teljes értékűnek, ugyanugy nem tartja az orthodox polgár a nemorthodox államot, melyben esetleg élni kényszerül, teljesértékű államnak.

Ezért a tényért nem lehet azonban elitelni a más országokban élő orthodoxok millióit, mert ezek egészen ártatlanok e tényállásban s nem is tudnak róla semmit, csupán lelkük tudatalatti részében hordozzák ezt a fatális törvényszerűséget.

Ami az orthodox papságnak az állam politikai életében való részvételét illeti, az a meglepő vonás, hogy az orthodox államokban nem figyelhető meg egy mértéken felüli elhatalmasodása a papságnak az állam hatósági és a politikai tevékenységében, miután normális körülmények között az aktív politikai tevékenység nem fér össze papi méltósággal. A papság, s főleg a fopapok legtöbbször a háttérben maradnak s inkább arra törekszenek, hogy még egyházi ügyeket is állami szervek vagy pedig magán a népen keresztül intéztessenek el. Ez a tartózkodás azonban csak normális viszonyok között figyelhető meg, s abnormális helyzetben, különösen pedig heterodox államokban az orthodox papság az ellenkező végletbe csap át s erősebb politikai tevékenységet fejt ki mint a katolikus.

Általában azonban elmondható, hogy a katolikus papság a politikai életben nyíltabban szerepel s ez a szerep sokszor vitatható s nem ritkán az állam intenciói ellen irányul. Gyakran katolikus fopapok is aktív politikusok, amire pl. az orthodoxoknál ugyszolván nincs is precedens. Ez a tény látszólag ellentétben áll azzal az intenzív politikai befolyással, melyet a keleti egyház mindig is játszott. A magyarázat erre az, hogy az orthodox papság politikai tevékenysége legtöbbször láthatatlan, a kulisszák mögötti közvetítésre és manőverezésre terjed ki – s ami a legfontosabb – a politikai gondolatok terjesztésére s ezáltal a tömegek

befolyásolására. A feltűnő politikai felvilágosultság a politikai eszmék gyors terjedése a szerb népnél egy jellemző példája az orthodox papság tevékenységének.

A sok feladat közé, melyet az orthodox egyház az orthodox államra ruházott át tartozik a hitnek a terjesztése is. A görög egyház sohasem foglalkozott erősen a hittérítő tevékenységgel ezt a fáradságos, veszélyes, hálátlan munkát szívesen átengedte nyugateurópai rajongóknak. Az orthodox egyház azáltal terjeszti hitét, hogy az orthodox egyház által államokat hódított meg majd a meghódított államban az államhatalom teljes súlyának igénybevételével igyekezik a hitet terjeszteni. Miután pedig minden vallásnak lényegében van a terjeszkedési vágya, s miután nem terjeszkedni visszafejlesztéssel egyértelmű, úgy éppen a vallási elem az, mely az orthodox államban állandóan a terjeszkedési politikára ösztönöz.

Az itt felsorolt elemek azok, melyek nem hagyhatók figyelmen kívül a délszláv kérdés tárgyalásánál, s melyeknek fel nem ismerése okozta azután a Monarchia sikertelenségeit a balkáni politikában.

Az orthodox állam "caeteris paribus" politikailag aktívabb, erősebb és életképebb, mint a katolikus állam.

.....

A következő alfejezetben Sünland a bizánci társadalom és az individuum erkölcsi beállítottságát és sajátosságait tárgyalja s bevezetőben megállapítja, hogy Bizánc erkölcsi züllöttsége, mely ellen pedig különösen a kolostorokban megpróbáltak küzdeni, bizonyos mértékben máig is fennmaradt Bizánc utódjainál s sajnos ebből a szomorú örökségből a bizánci vallás mai követői is sok mindent magukban hordoznak. Egyetlen nép sem volt képes, mely átvette a bizánci vallást, ettől a bizantinikus méregtől magát teljesen megszabadítani.

A keleti keresztény igazi tulajdonságairól akkor alkothatunk fogalmat, ha ott a katolikus hasonlítjuk össze. A katolicizmus hivoibe egy erkölcsi ambíciót ültet be és az átlaghivo számára kiépített egy olyan rendszert, mely ezeket immoralitásoktól visszariasztja. Ez a rendszer erósen dolgozik gátlást eloldozó elképzelésekkel, a bűnről, az örök üdvösség elvesztéséről, poklóról, ördögökről stb. Ha a vallási tudat elég erős, úgy legtöbbször ezek a gátlási tényezők elengedőek ahhoz, hogy a hívőket megvédjék morális eltévelyedésektől.

Ami a keleti keresztényt illeti, figyelembe kell venni, hogy a bizánci állam annakidején minden értékeset és nemeset, amit birtokolt, csillapíthatatlan hatalmi szomjának feláldozott. Ez a szellem azután átragadt az egyházra és hivoire is. Az egyes polgár éppolyan hatalomragyová vált, mint az állam. Kiméletlen hatalmi-szomj és személyi előnyököt hajszoló ösztön azonban összeegyeztetetlen az erkölcsösségre való törekvéssel s az elkerülhetetlen gátlási képzetekkel, éppen azért egyszerűen az utóbbiak, mint zavaró terhek el lettek vetve. A keleti keresztény államának és egyházának nevelése folytán egyszerűen gátlástalanná, s erkölcsi korlátoktól mentessé vált. A keleti keresztények is beszélnek világi dolgok mulandóságáról, bűnről, örök bűnhódásról, Istennek tetsző életre talán még többet, mint a katolikusok, azonban ezek üres szavak s e szavak nem keltenek fel elképzeléseket a hívők lelkében. Ahol a keleti keresztény felé személyes elony ígérkezik, azt kiméletlenül kihasználja a semmiféle erkölcsi kötelesség, vagy gátlási képzet nem tartja attól vissza.

De ez nem elég, - folytatja a szerző, - az enyészetre ítél, haldokló Bizánc rájött arra, hogy a Gonoszság magában is hatalom. Így lett a gonoszság raffinált módon a hatalom emelésére felhasználva. Ez a gátlástalanság vezetett azután azokhoz a jelenségekhez, melyeket Szerbiában, Romániában és Oroszországban lehet tapasztalni.

Ennek az elriasztó képnek is van azonban egy tuloldala, mégpedig jó. Az orthodoxia sokkal erősebb individuumot nevelt, melyre pl. a katolicizmus általában képes. Az orthodox nem bizza magát senkire, s hiányzik nála a másokba vetett bizalom, ami a katolikusban megtalálható... Miután az orthodox nem bizik meg senkiben de ilyet nem is vár senkitől, annál inkább kell magának serényebbnek és intenzívebbnek lennie. Miután irgalmat, kiméletet és belátást nem nyújt, de nem is vár, pontosan tudja, hogy csak erő, hozzáértés, ravaszság és ármány menthetik meg ott, ezeket a tulajdonságokat a lehető legnagyobb mértékben elsajátítja. Miután tevékenységének a hajtórugója a hatalmi vágy, igyekezik azon lenni, hogy ott legyen ahol tekintély, kitüntetés, pénz és egyéb hatalmi eszközök megszerezhetők...

E veszélyes tulajdonságok elleplezésére ezután kialakult az idők folyamán egy tetszetos, csiszolt, társaságbeli érintkezési forma írásban és szóban. A társadalmi érintkezésnek a bizánci keresztényeknél származás és konvenció révén szigorúan eloirt formái vannak, melyek ceremónikusnak, körülményesek és időtrablók, s higgatságot, méltóságot kell láttatniok. A beszéd igen kenetteljes, csöpög a meleg részvétől jókívánságoktól, erkölcsi szóvirágoktól, mindattól tehát, amivel a bizantini nem rendelkezik. Ez a szivélyes forma arra van hivatva, hogy elleplezze a belső lény hiányosságait s a gonoszságból fakadó latens harci készséget.

Mindehhez járul az a mélyreható szolidaritás, mely a bizantinusok között más vallásuakkal szemben tapasztalható, s vallási szertartásaiknak a formája, mely szintén arra hivatott, hogy a közösséget köztük ápolja. A katolikus azért tér be Isten házába, hogy Istenével zavartalanul érintkezzen s odado áhítatában vigasztalást és erőt merítsen. Erre van a templom milieuje is szabva. Egész másként van ez az orthodoxoknál. Ez utóbbi nem képes az egyéni áhítatnak átengedni magát, együtt énekel a többivel, mindenki megcsókolja a keresztet, az istentiszteletnél mindegyik közreműködik. Az ének, a hosszú istentisztelet, a gyakran visszatéző és minden érthető nyelven [azaz nem latinul] elmondott formulák szuggesztív erővel hatnak az egyesekre, kik vigaszt találnak egy tömegszuggesztióban, egy egészen különleges hangulatban. Mindenki érzi azt az erőt köteléket, mellyel az egyháza hivatársaival összeköti. És ez is a focija az orthodox istentiszteleteknek: a hivatást az egyházhhoz láncolni, bennük a szolidaritás és a tömegelemek érzését nevelni és ébrentartani. Ezért van meg az orthodoxoknak az a képességük, hogy mint tömeg érvényesüljenek. Magát az istentiszteletet is hatalmi célokra használják fel...

.....

A bizantinizmus és orthodoxia alapeszméje.

A szerző ebben az alfejezetben megvilágítja annak az okát, hogy miért éppen a szláv népek váltak az orthodoxia hordozóivá. Hogy ezt megérthessük, figyelembe kell vennünk az elöb elmondottakat. Az ókor legtehetségesebb népe, a görögök tartós politikai sikerekkel nem dicsekedhettek. Mindazon által a már szintén vázolt okokból túlélték a rómaiakat, s a birodalom felosztása után annak keleti részében képesek voltak a hanyatlás állapotában is érvényesülni. Így került a kezükbe egy kész, nagy birodalom, a világtörténelem igazgatás technikailag legjobban megszervezett államának tradícióival s egy világuralmi eszmével. Azonban mint nép, mely mindenemű államképzésnek alapja, hanyatlóban és teljes feloszlásban voltak. Mint bizonyos halálos betegségeknek az utolsó stádiumban az élnivágyás féktelenül fellángol, ugyanugy kerítette hatalmába a görögöket is az elmúlás küszöbén az emészto vágy nagyság, uralkodás és hatalom után. Az ehhez szükséges erővel azonban már nem rendelkeztek.

Igy vetett szemet ezután Bizánc a népi eroben gazdag szlávokra s hogy manapság az egész szláv világ háromnegyed része orthodox hitű az nem véletlen műve, hanem igen mély okozati összefüggés van e tünemény mögött.

Véletlen műve csupán egyes szláv törzseknek bizánccal való szomszédsága volt. Oroszország azonban nem volt közvetlen szomszéd s voltak olyan más népek, akik jóllehet Bizánc tözsomszédságában voltak, mint pl. a horvátok és magyarok, mégsem tértek át az orthodox hitre. Mi volt a döntő tényező e kérdésben, kérde Südland, s meg is adja rá a feleletet.

Szerinte a szlávok többsége eredetileg politikailag alacsonyabb rendűnek tekintette magát, aminek az oka egyrészt az, hogy a szláv lélekben az érzésvilág az uralkodó és elnyomja a gondolatvilágot, másrészt pedig mint tulnyomó részben földműveléssel foglalkozó röghöz kötött faj, fontosabbnak tartotta a föld birtoklását mindennemű politikánál. Nem lehet azt mondani, hogy a szlávok nem szerette a szabadságot, azonban ennél is többre becsülte a földet. A szlávok politikai fejletlensége azután közösségi életükre igen kedvezőtlenül hatott ki, állandó volt az elégedetlenség köztük s segítség, rend után vágytak.

Ez a beállítottságuk azután kapóra jött a nagy csábítónak: az orthodox egyháznak, mely feladatának tartotta, hogy megadja a görög népnek azt ami hatalmi fejlődéséhez s annak megtartásához elengedhetetlennek látszott. És az orthodoxia így beszélt a szlávokhoz: Hódoljatok nekem és nektek adom a világ uralmát. Nézzétek, nem kell hogy erosek, harciasak, sem pedig hogy tanultak, vagy erényesek legyetek és mégis megkaphatjátok tolem a világi hatalmat, hacsak velem tartatok.

És a szlávok legnagyobb része megkötötte az alkut: eladták árja-szláv lelküket politikai hataloméért.

A bizonyíték arra, hogy ez így történt, éppen annak a két szláv népnek az esete, melynek elutasították az ortodoxiára való áttérést. A horvátokról és lengyelekről van szó, a két legtipikusabb szláv rendi államról, mely elég erős volt arra, hogy nemesi osztályt teremtsen magának s e nemesi osztályok azután képesek voltak annak a belső politikai rendszernek a megalkotására, melynek a többi szláv népek híjjával voltak s ezért áldozatul estek az ortodoxia kísértésének.

A bizantikus gyűlölet.

Minden vallás lényegében van az, hogy saját magát tekinti egyedül üdvözítőnek s éppen ezért többé kevésbé intoleráns és ellenszenvet mutat a többi vallások iránt. A világtörténelemben eddig alig volt olyan vallás, mely intenzívebb gyűlöletet hirdetett volna a többi vallás ellen, mint az izlám, ennek ellenére az ozmán birodalomban a más hitűek élete lehetővé volt téve s azok az államberendezéséhez tartoztak.

A katolicizmus, mely univerzalizmusra törekszik, szintén nem lehet türelmes más vallásokkal szemben, ezt megmutatták a középkor egyes eseményei, fel kell azonban hogy tűnjék, hogy ebben az intoleranciában a klérus egyedül volt aktív, míg a katolikus hívők hajlanak arra, hogy a más vallásokkal ne sokat törődjenek. A vallási türelmet hirdető modern állam megalakulása óta a katolikus hívő azután más vallások számára a legkellemesebb szomszéd és polgártárs.

Egész más a helyzet az ortodoxiánál. Az ortodox hívő gyűlöli ortodox mivoltánál fogva a más hitűeket. Más hitűekkel való együttélés számára kínos és elviselhetetlen. Éppen ezért instinktíve arra törekszik, hogy távolartsa magát tőlük. Ahol a történelmi fejlődés arra készíti őket, hogy keverten lakjanak más hitűekkel, az ortodoxok külön negyedek létesítésével elkülönítik magukat a többi vallásoktól. (Szerb negyed Boszniában). Jaj annak a más hitűnek aki bekerül egy ilyen ortodox negyedbe: az emberi gonoszság választékos eszközeivel kiűzik onnan.

A szerző azután egy egész sereg történelmi példát hoz fel e tétel bizonyítására s idézi többek között egy francia, Viconte de la Jonquiere megjegyzését is: "Si par impossible l'empire de Byzance renaissait on assisterait bientôt à une persécution religieuse contre les non-orthodoxes qui dépasserait de bien loin toutes les horreurs des guerres de religion du seizième siècle..." (1881!).

Sokan ismerik a szerbek ellenszenvét más vallásokkal való együttélés gondolatával szemben. Különösen Boszniában figyelhető meg ez a tünet, ahol a szerbek minden lehetséges eszközzel igyekeztek kiturni, földjeikből kiforgatni a környékükön élő muzulmánokat és katolikusokat. Súdland erre vonatkozólag is egész sereg történelmi példát idéz s okául az egységes hitű ortodox állam ideálját hozza fel, mely ideál tudat alatt is benne él minden ortodox lelkében s melyet elérni törekszik. Különösen intenzív ez a gyűlölet, miként azt a legtöbb neves történész megállapítja (Pichler, Finlay, Gfrörer, Helfert, Fallmerayer stb.) a katolicizmus és a katolikusok ellen. Ez a gyűlölet azonban nemcsak a szerb, hanem a román ortodoxokban is él.

"Az ortodoxia a gyűlöletet konzerválta, mélyen beplántálta hívői lelkébe, hogy alkalmas pillanatban azután azt a hatalomért való küzdelemben fegyverként bevethesse más hitűek ellen.

"Ha ennek az elkeseredett, nyakas, ezeréves küzdelemnek, melyet az ortodoxia maga mögött tud, eredményeit meg akarjuk ítélni, azt kell mondanunk: az ortodoxia csaknem tökéletes sikert mutathat fel. Erős, szívós, csaknem megrendíthetetlen államokat formált: az önzésre és a mások megsemmisítésére elokészített individuumokat teremtett. Fő ellenségei az izlám és a katolicizmus. E nagy konfliktusoktól eltekintve azonban az ortodoxia nagyszerű vallás-nemzeti állami gépezete egyre további és további hódító hadjáratokat készít elő. Csőndben, láthatatlanul és annélkül, hogy hallani lehetne, hatolnak be az ortodoxia hullámai az összes eresztekéken, 1463-ig Boszniában ugyiszólván alig volt ortodox, ma már a lakosság 43 %-át teszik ki. 1500ig Horvátországban nem voltak ortodoxok, ma már a lakosság 24 %-át teszik ki. Ugyanígy Dalmáciában, ahol 14 % ortodox van már.

Súdland megemlíti azután az erdélyi helyzetet, ahol a románok feltartozhatatlanul nyomulnak előre úgy hogy a különben energikus magyarok velük szembe nem tudnak eredményeket felmutatni, legfeljebb politikailag. Etnikailag és vallásilag a románok azonban feljövöben vannak úgy a magyarokkal, mint a szászokkal szemben. A szerző azután Fallmerayer szavait idézi: "...A római egyház a bizánci birodalmakban nem csak hogy nem halad előre, hanem nyilvánvalóan tért veszít, akármit mondanak, jelentenek, vagy irnak, e tény megcáfolására."

A mérleg a legszomorubb volt e tekintetben Bosznia-Hercegovinában, ahol az orthodoxia még azokon a helyeken is, ahol a katolicizmus számbelileg erős volt, ez utóbbinak befolyását politikai téren csaknem teljesen kiszorította: - a Monarchiában azonban nem voltak képesek ennek jelentőségét felmérni.

Mit törődik azzal a világ – kiált fel keserűen Südland -, hogy úgy az erős orthodox állam, mint az erős orthodox individuum megváltozhatatlanul és minden idokra morális és kulturális szempontból alacsonyabb rendűek... A világot nem érdekli sokat a moral. Kulturát szeretne ugyan amennyiben az nem kerül sokba, azonban mindent megelőz a hatalom. És ebben keresendők az orthodoxia eddigi és jövőbeni sikerei. Bizánc tudatában van ennek a hatalomváagnak és épenoly ügyesen mint kiméletlenül kihasználja a konjunktúrát, államokat és embereket egyaránt... Nem hiába írta Fallmeyer már 1851-ben: Az anatóliai elv évről-évre sötétebb árnyékot vet Nyugatra és a szálak – mindnyájan érezzük – ki vannak feszítve már, hogy Európában új rendet teremtsenek...

A BIZÁNCI VESZÉLY.

Südland eloljáróban megjegyzi, hogy bár az eddigi eszmefuttatások nem szorítottak a tulajdonképpen tárgyalni kívánt délszláv kérdésre, mindazonáltal szükség volt, hogy egy nagyobb távolságból vizsgálja a kérdést, mert a délszláv kérdés tulajdonképpen egy frontszakasza az óriási küzdelemnek, mely a Balti tengertől Dalmáciai déli csücskéig állandóan folyik. Lehetetlen az egyik frontszakaszon folyó küzdelmet tárgyalni s a jövő kilátásait felbecsülni anélkül, hogy ne tartanánk szemmel az egész frontot.

Kétségtelen, ezen az óriási fronton folyó harcoknak faji, nemzetiségi, politikai, szociális és gazdasági jellegük is van, mégis a legerősebb és legrégebbi motívum a vallási kérdés. Jó példa erre Románia esete, amely gazdasági és politikai okokból meg kellett volna maradjon a Központi Hatalmak oldalán, mert tudhatta, hogy Oroszország részéről fenyegeti a legnagyobb veszély. Mégis kezdetől fogva rokonszenvével a tulajdonon volt s csak az alkalmas pillanatra várt, hogy hátbatámadja a Monarchiát. A nép nagy tömegének vallási beállítottsága volt az, mely Romániát feltartoztathatatlannal arra az oldalra vonzotta, amelyiken Bizánc állott. Senki sem fogja megérteni Kelet- és Délkelet-Európa történelmét, sem pedig nem lesz képes betekintést nyerni a jövő alakulására, aki nem tanulja meg felbecsülni a szövetséges orthodox bizánci állam és hitfelfogás iszonyu hatalmát.

A fejezet utolsó részében Südland látókeri erővel utal arra a veszélyre, mely Oroszország felől fenyegeti a világot, s mely nem a pánszlávizmus, hanem a pánorosz eszme jegyében fog rohamra indulni, hogy bizantinikus állameszméjével fenyegetse Európa jövőjét. Az érdekében áll, hogy a kis Balkán-államok minél jobban kiterjedjenek, hiszen a végén ugyanis Oroszország ölébe fognak hullani.

VI. MI A DÉLSZLÁV KÉRDÉS MAGJA?

(297-401 old.)

A PÁNSZERBIZMUS FOGALMA.

Az előző fejezetében tárgyalt történelmi és vallástörténelmi fejlődés kielemezése szükséges volt ahhoz, hogy az olvasó nagy vonalakban fogalmat alkothasson a délszláv kérdés igazi magjáról.

Südland szerint “A délszláv kérdés legbensőbb magva az, hogy a bizantinikus állami és vallási felfogás az egész Balkánt, Bizánc régi területét birtokába akarja venni. A Balkánon csak bizánci hívóknak és azon nemzeteknek van létjogosultságuk, melyek bizánci hitűek. Az összes többiek, erőszakkal vagy ármánnyal, gyökerüktől meg kell fosztani.”

Oroszország balkáni politikája, ott vezetett összes háborúi is tulajdonképpen azt célozták, hogy a katolikus és izlám befolyást a Balkánon kiküszöbölhesse s azt teljesen az orthodoxia területévé tegye. Akkor már csak egy darabot kell Kisázsziából meghódítani és a bizánci birodalom újjá fog születni, megnagyobbodva a világ legnagyobb területű országával és a világ legerősebb katonai hatalmával, az oroszsal. Ami a Balkánon lévő kisorthodox államokat illeti, azok sorsa ugyanis meg lesz pecsételve, mert saját romlásuk felé úgy fognak az oroszok karjaiba rohanni, mint a molylepkék a fény felé. “Ezután

következik a római világbirodalmi gondolat megvalósítása és mindazon területek, amelyek egykor a régi római Imperiumhoz tartoztak, Itália, Spanyolország, Franciaország, Nagybritánia, Ehoázsia és Északafrika fognak meghódítani végül pedig a világ fennmaradó része, természetesen ha kifutja az erobol...”

Az író azután az u.n. "nagy szerb gondolat" téves értelmezésére hívja fel a figyelmet, amelyet általában úgy tekintenek, mint egy természeti törvényt, egy nemzet érthető törekvését területének megnagyobbítására s ezt nem is igen veszik rossznéven. Ha van – legalább elméletben – egy Nagy-Horvátország, egy Nagy-Bulgária, miért ne legyen egy Nagy-Szerbia is.

A szerbeknél viszont más a helyzet: miután ugyanis lényegükönél fogva a szerbek nem képesek határt szabni fejlődésüknek, sokkal helyesebb a nagyszerb gondolat helyett pánszerbizmusról beszélni. A délszláv kérdés magjához tartozik az, hogy a szerbség a bulgárok és a horvátok fölé akar kerekedni, hogy a Balkán fohatalma lehessen, hogy azután a népeket megsemmisítse és felszívja, ennek megtörténte után az egész szláv Balkánt meghódítsa és elszerbesítse. E tétel bizonyítása a következő fejezetekben történik meg.

SZERB ÁLLAMI ÉS EGYHÁZI TRADÍCIÓK.

A pánszerbizmus első alapjául a szerb települési területek Balkán-félszigeti központi fekvése szolgál.

A második momentum az a nemzeti nagyság, melyet a szerbség a Nemanjidok dinasztiája idején elért s melyre való emlékezés századok óta kitörölhetetlenül él a szerbek képzeletében. Ez a nagyság, ha igen rövid időre is Nagy Dusán alatt érte el tetopontját, aki felvette a bizánci császári címet, igyekezett Bizáncot hatalmába keríteni s a bizantikus államot teljes tradícióival átvenni és egy szerb-görög birodalmat alapítani. A szerbek jóléte, biztonsága, a kereskedelem virágzása, az egyház fénye és pompája sohasem volt olyan magas fokon, mint akkor s érthető, hogy mindez hihetetlen módon meg fogta a szerbek lelkét, a legmélyebb nyomot azonban mégis Nagy Dusán bátor kísérletére Bizánc hatalmának és világhatalmi eszméjének átvételére való emlékezés hagyta.

Ami csodálni való az, hogy ez a tradíció mindmáig oly élénken él a szerbség lelkében, jóllehet egy egészen rövid ragyogási periodusról volt szó, amelyet más nemzetek is átéltek már, s mégsem itatódott oly tartósan az utódokba (lásd pl. Nagy Lajos korát a magyaroknál) mint ez a szerbeknél történt. E tradíciónak a fenntartása és az egykori idők utáni vágyakozás ébresztése a szerb orthodox egyház műve, melynek a történelem során sohasem volt olyan jó dolga, mint éppen Nagy Dusán és általában a Nemanjiden dinasztia idejében. Ezt az egyház, a lélek, sohasem felejtette el a testnek, az államnak. A gyakorlati eredménye ennek a hálás emlékezésnek az, hogy éppen úgy mint az egyház örök, immár a szerb állami tradíciók és maga az állam is halhatatlanná vált. Mindaddig, míg csak egy szerb orthodox egyház létezik, igyekezni fog minden rendelkezésére álló eszközzel a szerb állam nagyságának visszaállításán fáradozni, hogy a kánoni viszonyt az egyház és állam a lélek és test között helyreállítsa. E cél elérésére volt szükséges, hogy az orthodox egyház a szerbek lelkében ébrentartsa a politikai és állami tradíciókat mindmáig.

Még egyet nem szabad elfelejteni: A szerb orthodox egyház a görög orthodox egyház után a legrégebbi bizánci hitű állami egyház, sokkal előbb született meg, mint az orosz egyház, mely a bizánci örökséghez csak 1472-ben jutott házasság révén. Éppen ezért meg kell állapítani, hogy a szerbek úgy egyházi, mint állami téren régebbi és erősebb jogcímmel bírnak Bizánc örökségének átvételére, mint Oroszország. Kétségtelen tehát, hogy a bizánci állami és egyházi tradíciók Szerbiára ép úgy átruháztak, mint Oroszországra, e tradíciók szelleme pedig eloirja az egész balkáni félsziget igénylését, a környező államokkal együtt, miként azokat a római birodalom birtokolta.

A bizánci egyházi és állameszmével a szerb állam azonban következetes módon átvette a vezető bizánci gondolatot: az egy állam, egy világi és papi fejedelem, egy vallás ideálját. Ebből következik, hogy Szerbia – éppen úgy mint más orthodox államok – fel szeretné falni az összes többi orthodox államot. Sajátságos tulajdonsága ugyanis az orthodox államoknak, hogy minden irányban való gyors terjeszkedésre törekszenek s ha más orthodox államba ütköznek, azt lehetőleg igyekeznek gyorsan felszívni s vele egyesülni (vajon a titoizmus nem-e ilyen felszívás ellen való védekezés egyik formája? A szerk.) A történelemben megfigyelhető szakadatlan balkáni villongások szerbek-bulgárok-görögök-macedonok között szintén e jelenségre vezethető vissza. Ezen egybeolvadás faji nehézségeit a görögök pl. "Görög az aki görög valláson van" formulával igyekeztek áthidalni.

Ezekben az egymást felszívni kívánó törekvésekben megnyilvánul nemcsak az orthodox egyházi gondolat katolikusok számára szinte megfoghatatlan hatalma, hanem az időről tudomást nem vevo

határtalanság és minden realitástól való elrugaszkodás, ami ennél fogva a pánszerbizmusnak is egyik alkatrésze.

A SZERB-ORTHODOX EGYHÁZ MINT NEMZETPOLITIKAI TÉNYEZO.

A szerbség, mely mint zárt etnikai tényező tulajdonképpen csak a 19. században lép fel, népi állományának megerősödését is nagymértékben egyházának köszönheti, mely azzal az elvvel, hogy “szerb az, aki szerb-orthodox vallású” a környezetében élő többi népfajokat, elsősorban a primitív nomád életet élő Balkánrománok nagyrészét elszerbesítette. Ilyen automatikus szerbesítés által dolgozik a nemzeti szerb egyház a szerb népi állomány és ez által a szerb befolyás és hatalom növelésén. A horvátok, mint legjobban érdekelt fél, hamar észrevették az orthodoxiának ezt a terjeszkedési erejét s errel úgy a horvát, mint a közös magyar-horvát országgyűlésen gyakran panaszkodtak...

A terjeszkedés egyik el nem hanyagolható formája a vegyes házasodás melyből származó utódok, a szerbek hihetetlen asszimilációs ereje következtében csaknem kizárólag szerbökké válnak: a szerbek tudatosan támogatják és szívesen nézik tehát a vegyes házasságok létrejöttét. Ugyancsak figyelembe kell venni, hogy ellentétben a katolikus házasságokkal, az orthodox házasságok felbonthatók. Ez a körülmény különösen a modern időkben vált fontossá, midőn a válások gyakoribbá váltak s egy katolikus elvált nő vagy férfi, ha újra egyházi házasságot akar kötni, csak át kell térnie az orthodox hitre s ez azonnal lehetővé válik. A Balkánon igen sokan használják fel ezt a kibúvót s ennek eredménye a csaknem biztos elszerbesedés mert hiszen, “aki szerb hiten van az szerbnek számít.” Az asszimilációs tényező a mindenkor szerb politikai terveknek állandó alkotó ereje.

A PEC-I PATRIARCHATUS.

A mai nagyszerb, helyesebben mondva pánszerb gondolat kialakulásában igen nagy szerepe volt az ipeki (Pec) patriarchatus felállításának a török uralom idejében. Ez egy kopromisszum eredménye volt a szerb orthodox egyház és az oszmán birodalom között: az előbbi elismerte az utóbbit s ennek fejébe engedélyt kapott az ipeki patriarchatus újból való felállítására. A patriarchatus jogköre kiterjedt az összes törökök által meghódított országokra, ahol szerbek laktak, tehát nemcsak szerb területeket, hanem Boszniát, Hercegovinát, Dalmáciát, Szlavóniát, valamint Horvátország és Magyarország egy részét is magában foglalta: - ez utóbbiból Dél- és Középmagyarországot egészen Budapestig. A paktum nem kis mértékben az akkori szerb származású nagyvezér Sokolovic jóindulatának volt köszönhető s tulajdonképpen államot teremtett az államban. A szerb állam megszűnt ugyan létezni, szerepét azonban átvette az ipeki patriarchatus, mely gondoskodott arról, hogy a fennhatósága alatt tovább éljenek a régi tradíciók. Mint Stano Stanojevic szerb történetíró írja: A szerbek elkezdték akkoriban érezni hogy valami létezik ami őket egy nagy egységgé köti össze, ez az érzés azután később tudatossá kellett váljon az egész népben. Azonban a nagy közösség érzete is, bár még csak ösztönösen, helyenként és idonként vigasztalást és reményt nyújtott a népnek egy szebb jövőre. Miután a Sokolovicot követő nagyvezírek is ennek rokonai voltak s a szerbekkel rokonszenveztek, az ipeki patriarchatus nyugodtan és tervszerűséggel építhette ki pozícióját az egész alá tartozó területen. Focélját újabb és újabb kolostorok létesítése képezte, mert a tapasztalat azt mutatta, hogy a kolostorok környékén az orthodoxia különösen erős gyökeret tudott verni. Ebben az időben kezdődött különösen Boszniában a katholicizmus visszaszorítása, a patriarchatusnak azonban gondja volt arra, hogy minden irányban igyekezzen kitalni az orthodoxia határait, így Bulgária és Dalmácia felé is, hiszen a neve is: “Minden szerbek, bulgárok és a parti országok patriarchátusa” volt. Az egész organizáció Szent Száva szellemében dolgozott és célja a szerb orthodoxia és ezen felül a szerb népnek felemelése és megerősítése volt. Emellett azonban – írja Súdland – az egyháznak nemcsak tisztára vallási és eszmei, hanem anyagi célok is lebegtek szemé előtt. Fel kellett tűnjék, hogy a patriarchatus az első rohamra öt új püspökséget alapított Magyarországon és egyet Szlavóniában (Buda, Pécs, Szeged, Arad, Temesvár, Versec valamint Oranovica voltak a székhelyei e kolostoroknak). Az ember láthatja ebből a zseniális gondolatot, amely a termékeny és gazdag Délmagyarországot és Szlavóniát kívánta a szerb egyház és a szerb nemzet számára megszerezni – jegyzi meg Súdland.

Mindezekre gondosan ügyelnünk kell, folytatja a szerző, ha ennek az egyszer már megalkotott egyház-nemzeti egyesítési tervnek az egész Balkánra való következményeit és hatásait fel akarjuk mérni. Nem szabad azonban a vallásos egyházi életnek egy másik axiomáját sem szem elöl tévesztenünk: egy egyház virtuálisan sohasem ad fel többé olyan birtokot, vagy elonyt, amelyet valaha már élvezett.

Meghajlik az eroszak előtt, de jogcímét sohasem adja fel. Ebben a pontban egyébként nincs különbség az egymástól egyébként annyira különböző pápaság és az orthodox egyház között. Ez a törvény uralja a szerb orthodox eszme további fejlődését is.

Nem sokkal a patriarchátus felállítását követően az oszmán birodalom csillaga halványodni kezdett. Egy olyan finom politikai érzékkel rendelkező organizáció, mint az anatóliai egyház, megszomatolta az összeomlást. A patriarchatus egész csodaszép épülete, a zsiros püspöki székhelyek Magyarországon, a katolikusok szorongatásának és megvámolásának lehetősége veszélyeztetetté vált. Mialatt Törökország súlyodt Ausztria emelkedett. A patriarchátus okosnak vélte, hogy közeledjék az utóbbihoz. Nem kétséges, hogy arra törekedett, hogy a patriarchatus egész területét átjuttassa osztrák kezekbe. A terv azonban nem sikerült, s midőn a törökök rájöttek a kettős játékra, Arsanios Cernojevic akkori patriarchának menekülnie kellett. 1690-ben 36.000 szerb családdal egyetemben átköltözött Sirmíába és Délmagyarországba. Ez nem jelentett sem többet, sem kevesebbet, minthogy a szerb orthodox egyházállam hordozóival együtt ide tette át székhelyét, átmentve az őt jellemző állami tradíciókat, állami öntudatot, uralomvágyat, a hívei felett való abszolút befolyással együtt. Egvelore ugyan provizorikusan, a provizoriumból azonban az idők folyamán definitívum vált, aminek a következményei nem is maradtak el. Arsoniussal egyidőben ugyanis 30.000 harcos is érkezett a területekre Georg Barankovic vajda vezérletéből, s nem sokkal később a bevándorolt rácok magukat egy "állami egész"- nek hirdetve külön területet követeltek maguknak, az úgynevezett Vajdaságot. Ettől kezdve a Monarchia hatóságainak állandó harcokat kellett egyrészt a patriarchátussal, másrészt a "nemzeti kaszt" szerepét játszó rácokkal vívni, mert mindketto "statum in statu" igyekezett válni.

150 évvel később, 1849-ben azután, habár a Monarchia kebelében kifejlodve szerb államot találhatunk az u.n. szerb Voivodina, Südland szerint "Voivodina" keletkezése nem véletlen következménye, hanem természetes megnyilatkozása az Arsenij vezetésével Szerbiából idemenekült nemzeti egyházban megtestesült államképző eronek.

Ez a szerb-orthodox egyház Ausztria-Magyarországban nemcsak fenn tudta magát tartani, hanem pozícióit is képes volt erősíteni. Magyarország leggazdagabb vidékeire, a Monarchia rendezett viszonyai közé csöppent szerbség egyházával együtt jómódhoz és gazdagsághoz jutott a kulturális fejlődése rohamos fejlődésnek indult. Erre vezethető vissza, hogy épen a Dél-Magyarországi szerbeknél indult meg a délszlávok legújabb történetének feldolgozása. Itt született Popa Jovan Raic, aki Oroszországban és Athoson végzett teológiai tanulmányai után visszatért Karlovczára. Életének főműve a 2000 oldalra terjedő mű "különböző szláv népek, névszerint bulgárok, horvátok és szerbek története", mely később a nyugati történelemírásának is főforrásává vált s természetesen szerb érdekeknek megfelelő beállítást eredményezett, főleg Pejacvlivich, Engel és Gebhard nyomán, s ezzel utat készített jövőbeni hódításokra.

Az egyházi alapon született hódító eszme, a mai pánszerbizmus fontos komponensévé vált.

.....

E bizantinus jellegű pánszerbizmusnak tudományos megalapítói, érdekes módon, két szlovák volt: Jan Kollár költő és Josef Schaferik nyelvtudós. Mindketten korán szerb-orthodox befolyása alá kerültek, ez utóbbi az újvidéki szerb-orthodox gimnázium tanára lett, s mint Südland írja, az évtizedes szoros érintkezés folyamán szerb papák és szerzetesek hatására Schaferik elfogadta azt az elméletet, hogy az ipeki patriarchátus fennhatósága alá tartozott területeket szerb nemzeti területeknek nyilvánítsa szerbökként jelentve ki a bulgárokat és horvátokat. A bulgárookra vonatkozó elméletet később bizonyos mértékben revidálta, tény azonban az, hogy Schaferik teóriája, melyet ez nyelvtudományi alapon dolgozott ki, alapvető hatással volt a szerb imperializmus további fejlődésére, annak ellenére, hogy e teória hamis volt.

Südland ezután hosszú oldalakon sorol fel különböző szerb írásbeli megnyilatkozásokat annak bizonyítására, hogy a szerbeket mennyire áthatotta a múlt század olyamán a pánszerbizmus ideája.

Megemlíti az ismert szerb történészt, Vuk Karadschtsich-ot, aki 1849-ben egy írásművet adott ki Bécsben "Ein Koffer voll Geschichte, Sprachkunde und Volkssitten der Serben aller drei Konfessionen" címmel. Már a cím is elárulja, hogy Schaferik nyomdokain haladva az író a katolikus és mozlím vallású horvátokat is egyszerűen katolikus illetve mohamedán szerbeknek nevezi s jellemző módon könyvének első fejezete "Mindeniütt szerbek, valamennyien" címet viseli. Ebben áll: "Csak azoknak a szerbeknek esik nehezükre magukat szerbeknek nevezni, akik katolikus valláson vannak, azonban ezek is kell hogy

lassankint hozzászokjanak ehhez, mert ha nem akarnak szerbek lenni, akkor egyáltalában nincs nemzeti elnevezésük.

1872-ben "Adalékok a szerbek történelméhez" címmel egy írásmű jelent meg M.S.Milejewitsch-től, ahol többek között az alábbi mondatok találhatóak: "A szerb törzsek első áttelepedését és megmozdulását a kínaiak okozták, amelyekkel a szerbek 3000-4000 éven át szakadatlanul harcoltak... Szibérián vándoroltak azután keresztül és végül elértek arra a szerb háromszögbe, melyet ezidő szerint most Balkánfélszigetnek neveznek. Egész Ázsiának egykori betelepítése a szerbek által azt jelenti, hogy a szerbek ott egykor, mint független és uralkodó nép éltek.."

Egy másik szerb "történész", egy egykori újságíró, Sima Lukin 1894-ben Zágrábban kiadott egy könyvet "A szlávok a múltban" címmel. Ebben teljes komolysággal ezt állítja: "Nincs a földgolyón még egy második olyan nép, amelyről azt mondhatnánk: él manapság egy szerb nép, mely e név alatt most kicsiny csupán, azonban több mint 5000 éves múlt van a háta mögött... "mint a planéta legnagyobb népe...mely a babyloniai tornyot építette...", "egy nép, melynek igazában az egész világ alárendelt kellene legyen..." A nép melyből maga Krisztus született stb. Südland megjegyzi, hogy a legjellemzőbb az, hogy ennek a könyvnek annakidején bombasikere volt s a legrövidebb időn belül 6000 példányban fogyott el...

A karlóczai szerb-orthodox pap, Nikola Begovitsch "A szerb egyház története" címmel a következőket írta a többek között: Tisztában vagyok azzal, hogy a szerbek a krisztusi tanokat közvetlenül András és Pál apostolok szájából vették..." majd később "maga Olfiles evangéliuma is egy szerb evangélium".

Az a beteges hatalmi vágy, nagyzási mánia és terjeszkedési hajlam, mely ezen írásokból kitünik, természetesen nem mindig jelentkezik ilyen kiütköző és ostoba formában, - de tény az, mint Südland mondja – hogy a szerbek cselekedeteit, gondolkodását a fenti tényezők irányítják.

.....

"A pánszerbizmus, mint a szerb állam politikai vezető eszméje" c. alfejezetben Südland utal arra a gyorsaságra, mellyel a pánszerb eszme, az előbb idézett írók, s különösen Raic-Safarik és Vuk Kardazic nyomán a szerb nép körében elterjedt. A szerző előjáróban idézi az ismert szerb történész St. Stanojevich fejtegetéseit, melyekből a következő megállapításokat szüri le:

1. A pánszerb mozgalom Délmagyarországban született, ahol a pec-i patriarchatus tradícióit az idemenekült görög-orthodox klérus átmentette és ápolta.
2. A pánszerbizmus tartalmilag a Karadzic Vuk féle eszmék alapján célul tűzte ki a szerbség egyesítését.
3. A Karadzic értelmezésű pánszláv eszmét 1860-ban vette fel hivatalos állami politikájában az akkori fejedelem, Milos, aki a belső bajokról akarta a nép figyelmét elterelni azáltal, hogy azt külső célokra irányította.

E politikának megfelelően minden oldal felé megélenkült a szerb agitáció s elsősorban Bosznia-Hercegovinában, de Bulgáriában, Dalmáciában, valamint a Monarchia területén is. Mindezekre vonatkozólag hosszú oldalakon keresztül sorol fel bizonyítékokat Südland a helytelen Seton Watson féle felfogás cáfolatául, aki azt állította, hogy a pánszerb mozgalom csak a Karagyorgyevicsok agyában fogant meg.

Südland többek között megemlíti egy szerb iskolakönyvet, mely 1890ben már harmadik kiadásában jelent meg "A szerb világ szóban és képen" címmel s ahol mint szerb országok a következők szerepeltek: 1. Szerb királyság. 2. Ószerbia. 3. Macedonia. 4. Montenegró. 5. Bosznia és Hercegovina. 6. Dalmácia. 7. Istria. 8. Horvátország. 9. Szlavonia. 10. Smyrna. 11. Bácska. 12. Bánát. 13. Bulgár uralom alatt lévő Szerbia (Nyugatbulgária).

.....

A nagyszerb illetve pánszerb gondolat természetesen a horvátok részéről is reakciót váltott ki, s Dr. Anton Starcevic horvát politikus volt az, aki annak ellensúlyozására megalkotta a Nagy-Horvátország eszméjét az "ortodox horvátok" fogalmát. Ezzel sikerült megállítani a jugoszlávizmus elterjedését, s az orthodox elemeket is kezdett magához vonzani. A hódítani vágyó nemzet-egyházi szerbség veszélyeztetve látta céljait, azaz Horvátország, Szlavonia és Dalmácia meghódítását, s a berlini kongresszuson várakozás ellenére Bosznia-Hercegovinát sem csatolták Szerbiához, hanem a Monarchiához.

A Safarik-Karadzik nyomában elretörő pánszerb eszme mindaddig míg az a már ismertett fantasztikus és korlátlan formában nyert kifejezést, különben sem lehetett veszélyes és komolyanveendő. Azonban Szerbia idközben megerosödött a függetlenségéért vívott harcban és egy olyan politikai generáció nevelődött fel, amely belátta Szibéria és Krisztus szerbizálásának esztelenségét. A nép gyakorlati érzéke konkrétabb célokat követelt, mely részben kielégíthette hatalmi mániáját, másrészt számotvetett némileg a reális lehetőségekkel. Az egész Balkán meghódítása mellett így egy közelebbi célt kellett megállapítani. Így született meg 1899-ben 15 évvel a szerbekre nézve balul kiütött bulgár-szerb háboru után egy könyv, mely hivatva volt a pánszerb eszmének új értelmet adni s a későbbi szerb politikát döntően befolyásolni.

Miroslav J. Spalajkovic "La Bosnie et l'Hercegovine" című, Párizsban kitüntetett művérol van szó. E könyvnek jelentőségét, jegyzi meg Südland, a Monarchiában nem becsülték fel oly mértékben, ahogy kellett volna s ez igen sok bajnak lett a forrása azután.

Spalajkovic könyvének tartalmát, fő eszméit és tendenciáját az alábbiakban lehet összefoglalni.

1. A boszniai kérdés nem helyi jellegű csupán, hanem annak megoldása Európa összes hatalmait kell, hogy érdekelje, miután az a keleti kérdés egyik fontos részét képezi. "Franciaország egy következményeiben súlyos hibát követne el, ha felhagyna a Bismarck és Andrassy eroszakos politikája által sulytott szerb nép sorsa iránti érdeklődésével".

2. Bosznia és Hercegovina szerb országok, nemzetiség és faj szerint egységesek, s bár vallásilag meg vannak osztva, mindhárom vallás követoi szerbek. A horvátokról nem tesz említést, ezzel szemben kijelenti, hogy a "szerb fajta legszebb része éppen Bosznia-Hercegovinában található meg, éppen ezért Szerbia és Montenegró számára az egyetlen életraison (unique raison d'être), hogy ezen országokat megszerezze azonban egy ilyen Nagy-Szerbia megalakulásának Ausztria balkáni aspirációi állanak útjában.

3. Nagy-Szerbia gondolatát rokonszenves színben állítja be és igyekszik megkedveltetni a nyugateurópai publikummal, miközben azt állítja, hogy Ausztria-Magyarország a szerb nép megsemmisítésére törekszik. Maga a "tulnyomorészben orthodox vallásu (!) boszniai és hercegovinai nép sem akar osztrák uralom alatt élni, hanem a szerbekkel való egyesülésrol álmodik. Mint jellemzo bizantinikus történelemhamisítást idézi Südland a következő mondatot: "az orthodox vallás a legrégebb Bosznia és Hercegovinában, mert ez képezi a keresztény hitnek és civilizációnak első megalapítását ezen országokban".

4. Bosznia és Hercegovinának a berlini kongresszuson Ausztria-Magyarországnak történt odaitélése súlyos jogtalanság, csak egoista hatalmi törekvéseknek provizorumként tekintheto eredménye. A Monarchiának csupán mandátum jellegű megbízása van e területeken, a rend fenntartása céljából, tehát ezen országokat nem annektálhatja.

5. (Hiányzik.)

6. A Monarchia egész törekvése odairányul, hogy mint a német Drang nach Osten pionirja, ezt a jogállását Bosznia és Hercegovina aránnyal és eroszakkal tüllepje és elokészítse Kelet meghódítását. A szerbeket engesztelhetetlenül gyűlöli s egyházi és iskolaügyi rendelkezésekkel igyekszik megfojtani.

7. Jogilag e két ország még mindig Törökországhoz tartozik, tehát joga van beleavatkozni ezen állapotba.

8. A Monarchia mandataris hivatásának sem tett eleget, a rendet nem állította helyre, szétrombolta a kereskedelmet s ellenségesen viselkedik ezen országok lakkosságával szemben. A legfontosabb feladatot, az agrárreformot pedig nem hajtotta végre, holott a kis balkáni országok ezt már saját maguk másutt megtették.

(Südland könyvének egy másik fejezetében leleplezi az igazi okokat, amiért Spalajkovicnak annyira szíven fekdött a földreform végrehajtása Bosznia-Hercegovinában. A föld legnagyobb része ugyanis itt muzulmán vallásu horvátok kezében volt, akik azt rendszerint orthodoxoknak adták ki bérletbe. Az orthodox szerbek az országban lévo fobérlök 74 %-át képezték, jollehet népességi arányuk csak 43 % volt. A földreform révén az országban lévo földbirtok legnagyobb része egy csapásra szerbek kezébe ment volna át. Miután pedig a földek örök bérbe voltak adva s a tulajdonosnak csak a "nuda proprietes"ra s a termés egyharmadára volt joga, e bérleti földek értéke csupán egyharmad részét képezte a szabad földbirtok értékének. A földreform révén birtokaikról lelépo muzulmánok tehát szintén csak egyharmadát kapták volna az átadandó birtokok értékének, ezzel szemben felosztott földnek, mint szabad birtoknak már teljes értéke lett volna abban a pillanatban, mihelyt az egykori bérlok, tulnyomó részt szerb orthodoxok kezébe

kerül ami óriási anyagi nyereséget s vele hatalmi tulsulyt jelentett volna ez utóbbiaknak. Ez volt Spalajkovic javaslatának igazi bizantinikus háttere.)

9. Spalajkovic a Monarchiát különféle szidalmakkal illeti a többek közt azt politikailag Dante poklával hasonlítja össze, majd idézi számos külföldinek különösen franciának Monarchia-ellenes megnyilatkozását. A szerző végkonklúziója: Ausztria-Magyarország mint az események mutatják, életképtelen államalakulat. Oroszországot ezzel szemben barátságos hangnemben kezeli.

10. Spalajkovic egy sor új teoriát dob a felszínre, melyek hivatva vannak könyvének tendenciáját szolgálni, Igy pl.

?? “A Balkánt a balkáni népeknek.”

?? “A nemzetiségi elv a modern népjog alapja.” (119, 121 old.)

?? “Államjogi változásoknál állandóan ügyelni kell az érintett népek nemzeti törekvéseire.” (129.old.)

?? Amennyiben valamely államon belül egy nép egy másik népet elnyom, úgy a nagyhatalmak intervenciójára kell hogy sor kerüljön.

Südland szerint különösen rossz színben festi le a magyarokat: “...E tekintetben különösen Magyarország képez valóságos veszélyt az európai népcsaládra és épen ezért egy kollektív intervencióra kellene hogy sor kerüljön az elnyomott népek javára a jog nevében.”

Mint Südland a továbbiakban írja, egészen lehetetlen kimeríteni e könyv tartalmát ilyen és hasonló idézetekkel. A könyv tudományos része értéktelen, annál inkább mesterművét képezi a diplomáciai heccművészetnek és politikai irányirodalomnak.

VII. A MONARCHIA ÉS A DÉLSZLÁVOK.

(514-540 old.)

Fenti alcim alatt a szerző röviden utal a horvát-magyar viszonyra, mely annak következtében állt elő, hogy a horvátok belső és külső ellenségek nyomására 1102-ben feladták állami függetlenségüket, hogy védelmet keressenek egy Magyarországgal való társulásban. – E társulásban már kedvező geopolitikai fekvésénél fogva is mindvégig Magyarország volt az erősebb fél s helyzete természetesen mindig előnyösebb volt a horvátokénál. – Südland nem osztja egyes történetírók azon felfogását, mely szerint Könyves Kálmánnak az lett volna a titkos célja, hogy felszívja s bekebelezze Horvátországot. – Magyarország Horvátországgal egy igen nehezen védhető vidéket vett át. – A horvátok elégedetlenségét a magyar uralommal szemben hosszú időn át az képezte, hogy horvát felfogás szerint a magyarok Horvátország védelmének túl kevés figyelmet szentelnek, - miután dinasztikus érdekeiket Északon fontosabbnak tartották...

Mohács után megkezdődött a szerbek lassú beszívása Dél-magyarországba, akik a török nyomásnak engedve húzódtak észak felé, mindazonáltal az évszázados harcok folyamán e területek is elnéptelenedtek s Bácska – Bántának a törököktől való visszahódítása után lakatlanoknak számítottak.-

A szerbek nagy vándorlása, mint már korábban utalás történt rá, 1689-ben vette kezdetét Arsenius Cernojevic vezetésével. - A rácok betelepődése nem ment simán s mint Südland írja, “a magyar világi és papi uraságok szüntelenül panaszkodtak a rác telepések eroszakosságai és tulkapásai miatt, melyek különösen a katolikus papságot, majd a parasztokat sújtották, akiket a rácok állataikat elrabolták, pénzt zsaroltak s elvették az egyházi javakat stb...” A magyarok és rácok között mélyreható gyűlölet keletkezett s a magyarok ez utóbbiakat “infernus nostros hostes” jelzővel illették.-

Azonban a dolgok végül is rendeződtek s a 18. század folyamán Magyarország megerodódott.- E század végén a “josephinizmus” azután kísérletet tett arra, hogy az államot centralizálja s a magyarokat elnémetesítse a nemzetiségekkel együtt.- Mint Südland megjegyzi “az ellenállás azonban épen Magyarországon volt a legerősebb és legsikeresebb” s a horvátok még szorosabban igyekeztek Magyarországhoz kapcsolódni e németesítési hullám elleni védelmet keresve.

Nem sokkal később viszont a magyarok kezdték el alkalmazni a “josephinizmus” magyar változatát s a francia forradalom nyomán született magyar nacionalizmus egyre hangsúlyozottabban törekedett az ország centralizálására és nemzeti szempontból való egységesítésére.- E törekvésekre igen kedvező volt Magyarországnak a centralizálást megkönnyítő geopolitikai helyzete, mely valósággal eloirít egy ilyen fejlődést.

“Csak e fejlődés következtében – írja Südland – kerültek a magyarok éles konfliktusba a délszlávokkal, mely mindaddig ilyen formában ismeretlen volt közöttük. Minden idoben voltak ugyan állami, dynasztikus, szociális és gazdasági természetű surlódások, azonban elvi ellentétek egyáltalában nem álltak fenn.- Ezek a 18-19 századforduló idején keletkeztek, midon a magyar állam elkezdte a horvátok és szerbek nyelvét, államjogi illetve egyházjogi helyzetét fenyegetni.- Mindazonáltal a horvátok és szerbek törekvései között különbség teendő.- A szerbek uralomvágyuktól ösztökélve és egyházuk államképző ereje által támogatva saját állami berendezéssel akarták ellátni az általuk csak a török időkben benépesített területeket, tehát Magyarországon belül egy új állami képzodményt akartak kikristályosítani, miként az Vojvodina esetében meg is történt.- A horvátok ezzel szemben arra törekedtek, hogy 1300 éves állami képzodményüket, mely átélte a Monarchia keretében a török uralmat, tovább alakíthassák és kiterjeszthessék Dalmáciára, majd 1878-tól kezdve Bosznia-Hercegovinára is.-

A magyar törekvések azután a Kossuth-féle eszmékben teljesebben ki, akinek sikerült E r d é l y autonómiáját felosztatni. Horvátországal – írja Südland – ez nem akart sikerülni: egyszerűen azon okból, mert az autonómia mögött a Monarchia népei között a legrégebbi államalapító népe állt.-Amilyen mértékben Magyarország részéről növekedett a nyomás, olyan mértékben fokozódott a horvátok ellenállása, sőt csaknem mondható, hogy tulajdonképpen a magyarok voltak azok, akik felrázták a horvátokat álmukból. – Amidon ezután 1848-ban a magyarok a dolgot forcírozni akarták, a horvátok karddal kezükben védelmezték régi államiségük maradványait.“

Kossuth ideája azután – mint a szerző állítja – összefonódott Széchenyi gazdasági elgondolásaival, mely a “Tengerre Magyar!” jelszóban került kifejezésre.-Ahhoz, hogy Magyarország tengerre jusson, szükség volt a horvát autonómia felosztatására és a horvátok elmagyarosítására.

“1848-ban összeomlottak a magyar álmok a teljes nemzetiségi függetlenségről.- Azon erők között, melyek ezt az összeomlást felidéztek, látjuk a horvátokat és szerbeket.- Közeliékö, hogy a magyarok intenzív politikai gondolkodása ezzel a problémával is foglalkozott, épenugy azzal a kérdéssel is, vajjon miként lehetne az 1848-hoz hasonló jövőbeni eshetőségeket (mármint a szerb-horvát együttműködést) megelőzni.-A szerbek és horvátok 1848-ban igen közel állottak egymáshoz, egymást kölcsönösen kisegítették és épolyan közeliékö, hogy a magyarok ennek elejét akarták venni.-

A horvátoknak és szerbeknek 1848 gyümölcsseihez fűzött reménységeik hamarosan csufosan szertefoszlottak. V o j v o d i n a helyzetét 10 éves fennállás után megszüntették és a horvát szabadságharc az abszolútizmusban és az 1868-as kiegyezéssel végződött.- Ismert az a szállóige, hogy “a horvátok 1851-ben azt kapták jutalmul, amivel a magyarokat megbüntették.”- Ez a balsiker a horvátokat összehasonlíthatatlanul súlyosabban érintette mint a szerbeket.- Vojvodina ugyanis Szerbia és Montenegro mellett egy harmadik államalakulat volt, újkori szerzemény.- mig ugyanez az eset nem állt fenn a horvátoknál, mert ezek régi államiségük utolsó maradványait védelmezték, melyeknek elvesztése az egész nép számára sorscsapásként kellett hasson.-A szerbek így az 1859-es csapást, amit Vojvodina megszüntetése jelentett, sokkal könnyebben kiheverték mint a horvátok az 1868-as eseményeket.- Igy azután egészen természetes, hogy a szerbek és magyarok között sokkal korábban kerülhetett közeledésre a sor, mint a horvátok és magyarok között.”

Az 1848-67 közötti idoben meg is kezdődött ilyen közeledés a magyarok és a szerbek között, miként ezt S ü d l a n d egy szerb államférfi, Jovan R i s t i c írásai alapján megállapítja, utalván arra a tényre is, hogy Michael O b r e n o v i c magyar grófnót, H u n y a d y Juliát vett el feleségül.

A kiegyezés utáni időkben a szerbek és horvátok közötti harc a horvát nemzeti öntudat fokozódó felébredése és növekvő ellenállása következtében kiélesedett s a horvátoknak Dalmáciára és Szlavóniára vonatkozó aspirációi által a pánszerbizmus saját céljait látta veszélyben forogni. Bosznia-Hercegovinának 1878-ban történt okkupációja a szerbek megrökönyödését csak tovább fokozta s egyszerűen nem tudták elviselni a gondolatot, hogy Szlavonia és Dalmácia után még Bosznia is elveszék a szerb nemzeti eszmék számára.-A szerbek e pillanatban fordultak a magyarokhoz utalva a közös veszélyre, melyet a horvátoknak Boszniában történő megerősödése jelent.

Ez a lépés tipikus példája volt a byzánci politikának s mint Südland írja “a szerbeknek nem volt nehéz meggyozni a magyarokat arról, hogy szükség van egy horvátok elleni erélyesebb eljárásra és hogy ez ugy a magyar, mint a szerb érdekeknek megfelelné.-Más szavakkal: sikerült a szerbeknek a magyarokat a horvátok nyakára uszítani, ami annál is könnyebb volt, mert az 1868-a horvát-magyar kiegyezés, de az

egész dualizmus megalkotása is arra mutatott, hogy a horvátokat, különösen Magyarországon a priori mint az államra veszélyes elemeket kezelték.-

S ü d l a n d ezután hosszasan foglalkozik P e s t y: “Horvátország keletkezése” című művével, mely tagadta Horvátország létjogosultságát s annak bekebelezését követelte.- Ez a horvátok részére adresszált “tudományos hadüzenet” a szerbek helyzetét még csak erősítette.- Khuen-Héderváry bántása alatt, mint ez közismert, a szerbek voltak a bánfotámaszai.-Itt meg kell jegyezni, hogy a közeledést a bánhoz, annak hivatalbalépése alkalmával a szerbek keresték s nem fordítva.-

“Khuen-Héderváry bántása alatt a szerbek “mint államfenntartó elem” kedvükre fejlődtek. – Fosikerük azonban abban állt, hogy egy magyar tudós, mármint P e s t y segítségével sikerült az egész helyzetet a horvátok hátrányára fordítani.- Nem a szerbek táplálnak hódítószándékokat, melyeket meg kell akadályozni, hanem a horvátok: nem a szerbség az államra veszélyes elem, hanem a horvátság: nem a szerbek és az orthodoxia az okai a M o n a r c h i a déli részén fennálló nehézségeknek, hanem a horvátok s a mögöttük meghuzódó katolikus “reakció”. – Egyenesen bámulatos – kiált fel Südland – mit végeztek a szerbek ferdítések terén.

Ha ezt felfogjuk, akkor értjük meg igazán, mino hatalmat és veszélyt jelent a byzantinikus állami és egyházi eszme.

Mindazonáltal, e siker ellenére a szerbek kézzelfogható gyümölcsöket csak Horvát-Szlavonországban arattak, mely közvetlenül magyar uralom alatt állott. – Itt 20 éven keresztül egy hallgatólagos magyar-szerb entente állott fenn.- Azonban sem Boszniában sem pedig Dalmáciában nem nyíltak rózsák a szerbek számára egyelőre.- K á l l a y, aki szándékaikat átlátta, nem akart nekik semminemű koncessziókat tenni, Dalmáciában pedig a S t a r c v i c-párt növekvő befolyása veszélyeztette a szerb törekvéseket.- A szerbek szükségét látták, hogy a Monarcián belüli befolyásukat megerosítsék.- Ismét Magyarországhoz fordultak tehát. A volt szerb miniszterelnök, Milan Pirocanac 1890 körül átnyújtott a magyaroknak egy bizalmas emlékiratot kb. a következő tartalommal: A magyaroknak nincs kijáráruk a tengerre: a Fiumé-be vezető ut horvát területen vezet keresztül.- A magyarok tehát határozzák el magukat Varazdin, Zágráb és Fiume-Modrus anektálására, Szlavoniát, Bosznia-Hercegovinát és Dalmáciát pedig, ahol amugyis tiszta szerbek lagnak, egyesítsék és adják át az utóabbiaknak.- Ez esetben a szerbek elüzik az Obrenovic-okat és egyesülni fognak Magyarországgal egy kiegyezés keretében.- Így a magyarok közvetlenül a tengerhez jutnak, megnagyobbítják országukat és Bécs megkerülésével nagyhatalommá válnak.”

“E javaslatnak tendenciája világos” – jegyzi meg S ü d l a n d. – “A magyarok segítségével meg kell valósítani a nagyszerb eszmét...s szerb kezekben kell egyesíteni mindazon monarchiabeli területeket, amelyek egykor az ipeki patriarchatushoz tartoztak s melyek nem képezik a tulajdonképeni Magyarország részét.- Mindezt nagylelkűen felajánlják a magyaroknak a tengerhez vezető utat, gyújtó hatást keltve a magyarok fantáziájára a kossuthista ideák életrekelésével.”-

Südland szerint a szerbek e tervet sohasem vették komolyan s mindez csupán tipikus esete annak a megtévesztő politikának, melyet a szerbek oly ügyességgel folytattak mindig, miként azt K á l l a y is oly találóan leírja.- A szerbek terve részben sikerült s a magyaroknál megerosodott a meggyőződés, hogy Kossuth-féle eszmét Horvátországban mégis keresztül lehene tán vinni.-

Südland az események ilyenirányú fejlődését – s ezt könyvében többször is hangsúlyozza- a “dualizmus elrontott szellemé-ből származtatja, mely két komponensből tevődött össze.- Az egyik az osztrákoknak az a törekvése, hogy Dalmáciát minden esetre megtartsák maguknak, ami részben formális államjogi, részben pedig gazdaságpolitikai okokra vezethető vissza.- A magyar komponens abban áll, hogy a kiegyezés vezető eszméje a D e á k féle elgondolás háttérbe szorult a vele egyre jobban szembehelyezett K o s s u t h féle eszmékkel.- Ez volt a betegség csiréje lenn Délen, melyet még módszeresen tenyésztettek s ebből azután egyedül B y z a n c, illetve konkréttebbül kifejezve, a pánszerb gondolat huzott hasznot.-

A “FIUMEI HATÁROZATOK.”

Ebben az alfejezetben, a szerb-horvát egységtörekvések kapcsán Südland frappáns módon mutatja be, miként sikerült a szerbeknek a horvátokat saját céljaik szolgálatába állítani, kihasználva ez utóbbiaknak D a l m á c i a feltétlen birtoklására irányuló törekvéseit.

Mint ismeretes, Magyarországon 1905-ben belpolitikai krízis, illetve rendszerváltozás következett be a Függetlenségi Párt váratlan választási győzelme nyomán.- Ezt megelőzőleg 1903-ban leköszönt Khuen-Héderváry a bánságról, Kállay Benjámint is meghalt a Szerbiában új dinasztia, a Karagyorgyevicsek kerültek trónra.- A horvát szerb vonalon is bizonyos enyhülés következett be, miután a horvátországi elmagyarosító rendszabályok következtében mindkét nép veszélyeztetve érezte magát,-de Dalmáciában is bizonyos közeledési kísérletek történtek szerb-horvát politikusok között-

A Függetlenségi Párt győzelmével megnőtt az Ausztria és Magyarország közötti ellentétek kiegyezésének esélye s ilyen körülmények között születtek meg a szenzációt kelto fiumei határozatok. Ebben szerb-horvát képviselők ünnepélyes formában felajánlották támogatásukat Magyarországnak függetlensége elérésére, miután “minden népnek megvan a joga arra, hogy lénye és sorsa felett szabadon és függetlenül rendelkezhesse.” Ennek a támogatásnak fejében kérték Dalmácia a bekebelezését Horvát-Szlavonországba, ez utóbbiban pedig az eddig gyakorolt igazgatási rendszer revideálását, új választásokat stb.- A határozatoknak nagyobb súlyt adandó, azután nem sokkal később a dalmát tartományi gyűlésen a horvát és szerb képviselők kinyilatkoztatták, hogy a horvátok és szerbek egy nemzet s váll-váll mellett fognak harcolni Dalmáciának Horvát-Szlavonországba való reinkorporációjáért.-

Südland szerint a horvátokat e lépésre Dalmáciának birtoklására, valamint a Horvátországban uralkodó állapotok megjavítására irányuló vágy vezette s hogy a szerbek támogatását megnyerjék, hajlandók voltak ezeknek koncessziókat tenni annak a teoriának elfogadása által, mely a horvátokat és szerbeket egy népnek vallotta.- A horvátok és szerbek elhatározásának éle természetesen a bécsi kamarilla ellen irányult s a Magyar Függetlenségi Pártban is örömet keltett.- Ezt az örömet azonban hamarosan lehűtötte a horvátok parlamenti obstrukciója a horvát vasutakon elrendelt nyelvhasználati rendelkezések ellen.- Mindennek ellenére Horvátországban a viszonyok lényegesen megjavultak a fiumei rezolúciók utáni időben s ezt a horvátok nem kis mértékben a szerb segítségnek tulajdonították.- Supilo így jelenthette ki 1907-ben “A szerbekkel sokra vagyunk képesek, a szerbek nélkül kevésre, a szerbek ellen semmire.”

S ü d l a n d szerint a horvátok e z z e l m e g é r t e k a b y z a n c y h i p n ó z i s r a .

Ami a Fiumei Határozatok háttérét és igazi indítórugóit illeti, szerinte a szerbek vezető gondolata az volt, hogy a magyarokat, horvátokat és szerbeket Ausztria ellen közös harcra ösztönözze”. Südland bizonyítékokat sorol fel tovább arra vonatkozólag, hogy a horvátok és szerbek között titkos megegyezés jött létre, melynek értelmében előbbieket lemondtak az utóbbi javára Bosznia-Hercegovináról.- Ennek egyik legjobb bizonyítéka Supilonak már említett beszéde 1907 február 25-én, melyben szinte szóról szóra ismételte Spalajkovicnak általunk már korábban idézett megállapításait s követelte, hogyha Bosznia-Hercegovina nem lehet horvát, akkor legyen inkább szerb, semminthogy idegen kézbe jusson.-

“Látjuk tehát, a horvátok megkísérelték, hogy megnyerjék a szerbeket évszázados nemzeti álmuknak, Dalmácia reinkorporációjának elérése érdekében,ugyanakkor azonban hagyták, hogy a szerbek kezükbe nyomják a pánszerb mozgalom egész fegyvertárát, amelybe a horvátok szükségükben görcsösen belekapaszkodtak, beleegyeztek Bosznia-Hercegovina átengedésébe és így, mint a továbbiakban látni fogjuk, a szerbek hatalmába kerültek...”

A Fiumei Határozatok a horvátok számára nem hozták meg a remélt gyümölcsöket, mert nemcsak Bécsset sikerült ellenségüké tenniük, hanem hamarosan a Kossuth ideát soha fel nem adó magyar Függetlenségi Pártot is. A magyarok pillanatnyilag beleegyezhetek ugyanis egy Bécs elleni szövetségbe a szerbekkel és a horvátokkal, tartósan azonban nem.- A szerb-horvát egység ugyanis megfosztotta a magyarokat attól a lehetőségtől, hogy Horvátországban nyugodtan kormányozhassanak a horvátok ellen.- A magyarok, hogy ebből a kellemetlen szituációból kiszabaduljanak, felhasználták robbantásra a vasúti pragmatikát.- Ehhez járult még, hogy a külügyminisztérium megneszelte a szerbek szerepét és végső szándékait, ami a magyarok előtt sem lehetett rejtve.- Egy ilyen odiumot azonban a kormányzó magyar koalíció sem vállalhatott magára és egyszerűen ejtette a horvát-szerb rezolúcionistaikat.-

A jobban tájékozott magyarok idejében kihúzták a fejüket a szerb hurokból, a horvátok azonban annál szorosabban benneragadtak. A horvát rezolúcionistaik, akiknek a tábor a kezdeti sikerek következtében gyarapodott, igen gonosz helyzetbe kerültek.- Nemcsak, hogy a Monarchia két államának fokozott ellenséges érzületét hívták ki, hanem oda kerültek ahová a szerbek oket terelni akarták.-Ha a talajt nem akarták egészen elveszíteni a lábuk alól, most annál görcsösebben kellett a szerbekkel tartaniók.- Miután a szerbek intencióinak megfelelő gondolatmenetet elfogadták és a szerb eszme fegyvertárát

magukévá tették, öntudatlanul karikat engedtek húzni az orrukba.- Az 1907 májusi események által (vasuti pragmatika) azután teljesen a szerbek hatalmába kerültek s ez utóbbiak ezáltal a Monarchia déli részében vezető elemmé váltak.- Ezt a fejlődést még az a körülmény is elmozdította, hogy a magyarok, akiknek a horvátok és szerbek összetartása nem illett terveikbe, ez utóbbiakkal kéz alatt tudatták, hogy szívesebben látnák őket olyan szerepben, mint aminőt 1883 és 1903 között Horvát-Szlavonországban játszottak.- Ez méginkább növelte a szerbek öntudatát, akik tudták, hogy akármit is csinálnak, mindig puhára esnek, mert épenséggel nélkülözhetetlenek voltak a magyarok számára.- A szerbek azonban nem lazítottak politikájukon, strammul haladtak együtt a horvátokkal, akik előtt a lehető legbehatóbban érzékeltették azt az áldozatot, melyet ok, mármint a szerbek, az egység kedvéért hoztak. Ez volt a jelszó, hogy a magyaroknak a poklot oly forrová kell tenni ahogy csak lehet, büntetésül az “árulás”-ért, amit a rezolucionisták ejtésével elkövettek.-Miután a szerb-horvát koalíció obstrukciója 1907 nyarán valóban kellemetlenné vált a magyaroknak, ez ismét erős benyomást keltett a horvátoknál.- Egyre szélesebb rétegekben szilárdult meg a hit: csak a szerbekkel való együttműködésben rejlik a horvátok üdve.

Jóllehet a rezolucionistáknak nagy ellenzékük volt Horvátországban, a szerbek igen jelentős sikert értek el annak ellenére, hogy a nagy húzás, a magyar szerb-horvát összefogás Bécs ellen, nem sikerült.- A szerbek ugyanis Horvátországban döntő befolyásra tettek szert a rezolucionisták táborában, sikerült szakadást előidézniük a horvátoknál s ezzel ártalmatlanná tenni őket, miután a rezolucionisták és ellenfeleik szorosan egymás hajába lévén kapaszkodva, a szerbeket zavaró erők le voltak kötve az országban.- Ehhez járult még, hogy a szerbeknek az elkövetkező években a magyar Függetlenségi Pártban és egyéb befolyásos magyar körökben sikerült ismét rokonszenvet szerezni, ami különösen Bosznia-Hercegovinában jutott érvényre s növelte az orthodox szerbek befolyását ebben az országban.-

“Igy a szerbek – írja Südland – elegendő erőt gyűjtöttek össze, hogy komolyan hozzáláthassanak Délen a Monarchia hatalmának megrendítéséhez. Azt, hogy egész Byzánc e kérdésben a szerbeknek dolgozott, bizonyítják azok a szláv kongresszusok, melyek 1908-ban Petersburgban, Prágában, Varsóban és Revalban erőt volt képes mozgósítani céljai elérésére.-

A szerbek helyzete fényes volt, mert a magyarok a szerbeket el akarták választani a horvátoktól, hogy Khuen-Héderváry methodusa szerint kormányozhassanak Horvátországban és ezért engedményeket kellett nyújtaniuk a szerbeknek.- A horvátoknak azonban szorosan kapaszkodniuk kellett a szerbekbe, hogy megakadályozhassák a Khuen-Héderváry idők visszatértét. Igy tehát a szerbek tulajdonképpen hagyták a magyarokat és horvátokat a malom kerekei között őrölni, míg ok ügyes manőverezéssel sikert-sikerre halmoztak és feltartoztathatatlantul erősödtek..”

Az annexio azután némileg megzavarta a szerb-horvát szövetséget, azonban a csehek s különösen M a s a r y k intervencióinak sikerült ellensúlyozni az egység ellen irányuló kísérleteket, melyek különösen a S t a r c e v i c párt részéről jelentkeztek.-

.....

AUSZTRIA-MAGYARORSZÁG B Y Z Á N C B ŰVKÖRÉBEN.

Südland ezekután felteszi a kérdést, ki a hibás abban, hogy a Monarchia hosszú évtizedeken át oly szerencsétlen és kétbalkezes politikát folytatott a délszláv kérdésben, mely lehetővé tette a dolgoknak ily kedvezőtlen irányban történt fejlődését?

Hogy volt mindez lehetséges? Südland azt válaszolja, hogy neki is sok álmatlan éjszakát okozott a felindulás, midon kutatómunkája folyamán lassanként felismerte azokat az összefüggéseket melyek feltartoztathatatlantul az első világháború kitöréséhez vezettek.- Arra a kérdésre, hogy ki mindezért a hibás a szerző így felel: “Senki!” Senki, mert ahhoz, hogy elkerüljék a szerencsétlenséget, ismerni kellett volna először a dolgok összefüggését.- Sajnos nem így volt s a Monarchiában általános tájékozatlanság uralkodott ezen a téren, különösen pedig ami Bosznia-Hercegovina kérdését illeti.-

A kiegyezés “elrontott szelleme”, melynek következtében szinte mondhatná az ember, csaknem mindig az ellenkezője történt annak, amit az állam érdeke megkövetelt volna, csupán az egyik oka a történeteknek és nem elegendó magyarázat.- Hogy az eseményeket teljesen megértsük, foglalkozni kell egy jelenséggel, melyet legjobban byzánci büvöletnek lehet mondani, s mely képes volt arra, hogy a Monarchia politikai gondolkodását olyan irányban befolyásolja, ahogy az az ellenségnek, azaz Byzáncnak kellemes volt.- B y z á n c ugy az egyénre, mint tömegekre gyakorolt szuggesztív erejére a korábbiakban már történt

utalás s ezt a kérdést ismételtelen több történetíró is felvetette, sőt maga Vladan Georgewitsch volt szerb miniszterelnök volt az, aki az "oroszhypnoziz" kifejezést népszerűsítette.- A háború folyamán egy broszúra már "szerbhypnoziz"-ról is beszélt.

E jelenség általános fogalmáról a következőket lehet mondani:

Byzanci szuggeszciós ereje egészen sajátos valami és épenugy hatóerovel bir Byzanci saját hívei között, mint más hitűek felé.- Egy, a saját hatalom növelésére szolgáló oly kifinomult megtévesztési és csalási rendszer ez, amely az ellenfelet annyira összezavarja, hogy végül az nem ismeri ki magát és akaratától megfosztva engedi magát vezetni a perfid hatalomra törő szándékainak megfelelően.- Miután a saját hatalomnövelés minden byzantinusként élte célját, tartalmát és lényegét jelenti, így a csalást és ámitást kötelességének tekinti, amennyiben az e célt elmozdítja.- További következménye ennek az, hogy a byzantinus e csalásban és ámitásban vallásos akaratának egész izzásával hisz.- És ebben az izzó parázsban, a saját kitalálásaiban és ferdítéseiben való intenzív hitben rejlik a szuggesztió hatalom forrása, mert minden hatalmas akarat lenyűgöző, azaz szuggesztió erovel hat és átruházódik másokra is.

Südlend itt mint egyik legjobb példát e szuggesztió erore, az akarat izzására, Bosznia-Hercegovina esetét említi, melyet, mint a korábbiakban megállapítást nyert, a szerbek a múltban sohasem birtokoltak.- Még is láttuk, Spalajkovic miként irt ez országokról.- Georgewitsch egyenesen a "két legvalódibb szerb ország"-nak jellemzi őket, az "egész szerb nemzet etnographiai szívé"-nek stb.- Bosznia-Hercegovina azonban szükséges egy vallási eszmének, az ipeki patriarhatu birtoklásának megvalósításához, tehát a saját hatalom fokozásához, s ezért hisznek a szerbek benne. És olyan izzóan hisznek, hazugságaikat oly gyakran ismételtetik, hogy végül mások is hisznek nekik.- Ugyanez a helyzet Dalmáciával, Szlavóniával stb.- Itt rejlik a byzanci büvölet forrása.

Südlend ezután különböző példákat sorol fel, majd megállapítja, hogy nemcsak a Monarchia, hanem az egész világ Byzanci buvöletében áll....Ez a büvölet mélyen áthatotta a horvátok történetét is és valósággal dönő befolyással volt egész fejlődésükre 1830-tól... A megbüvölt tudomány segítségével a szerbek tetszetőssé tették aspirációikat az egész világ előtt..."

Südlend ezután további példák felsorolásával illusztrálja miként váltak áldozatává e büvöletnek a Monarchia egyes tudósai, politikusai, majd így folytatja:

"És így megy ez az egész vonalon.-Mindig találtak valakit a Monarchiában, aki őket támogatta, elorevitte.-Nem volt különbség sem nemzetiségre, sem hivatásra, sem pedig vallásra nézve.- Még maguk a zsidók sem kivételek.- Be kell vallanunk – írja a szerző – hogy nagy véleménnyel vagyunk a zsidók veleszületett politikai ösztönéről.- Hogy mindig egy kissé saját politikát is folytatnak, nem kell toliuk annyira rossz néven venni.- Azonban még ezek, különben oly egészséges ösztönrel megáldott poliitikusok is csodöt mondanak a szerbekkel szemben az esetek bámulatos nagy százalékában.- Nemcsak, hogy engedik magukat a szerbektöl félrevezetni, hanem igen gyakran még szimpatizálnak is velük.- Ezt sohasem tudtuk teljesen megérteni..."

A byzantinusként kiengesztelésére és rokonszenvük megnyerésére a pápáktöl kezdve s a Habsburgokon folytatva, egy 400 éven át tartó sziszifuszi munka sem volt képes...Végtelen értékek lettek feláldozva és ebbe a Danaidák hordójába öntve a legcsekélyebb eredmény nélkül.- Nem akartuk egyáltalában észrevenni, hogy a katolikus Ausztria-Magyarország az orthodoxok rokonszenvét természetsszerűleg egyáltalán nem nyerheti meg. Azonban a ravasz byzantinusként csalhatatlan ösztönük segítségével felismerték ambicióink téves irányát és minden alkalommal a fülünkbe suttozták. Még nem mutattatok elég közeledést, áldozatok fel még többet és akkor hozzátok fogunk tartozni..."

A SZERBSÉG IGAZI ARCA.

Südlend a továbbiakban még megállapítja, hogy "a szerbség igazi arca az orthodoxia, sőt lehet mondani, hogy a szerbség a keleti egyház néppé-vált expanzió törekvése.- A történelem folyamán szolgáltak a byzanciaknak, azonban ezek életbölcseletét és politikai módszereit oly tanulékonyan sajátították el, hogy a végén még a byzanciaknak is kényelmetlenné kezdtek válni.- Amidön azután 1204-ben Byzanci összeomlott, megszerezték a byzanci hatalom bölcsek kövét, az állami egyházat.- Ez gyorsan hozta nekik a felemelkedést és a korlátlan hatalomra törés szisztemájának megfelelően a szolgálak, a szerbek, el akarták nyelni urukat, Byzancot is. Ezután a törököknek hódoltak jól és sikeresen, oly sikeresen, hogy a

törököket is elemésztették.- Ezt mutatta az 1400-1913 közötti fejlődés.- Szolgáltak a Monarchiának is és azt is el akarták emészteni és ez volt az egyik oka a világháborúnak” (Ez is megtörtént. A szerk.)

“Mindig vállalják a faltörökös szerepét, állandóan azon igyekezve, hogy mind a rohamozótól, mind pedig a megrohamozottól annyit ragadjanak el, amennyit csak tudnak s ok legyenek a nevető harmadik. Tény az, hogy minden uraság eddig drágán fizette meg a szerbek szolgálatait...” (591 old.)

+++++

=====

Mindezekután olvasóinkra bizzuk annak eldöntését, hogy Jugoszlávia politikájában mennyire fedezhető fel B y z a n c követése. (A szerkeszto megjegyzése 1951-ben)

=====